

Letno poročilo

o

deželni vinarski, sadjarski in poljedelski šoli

na

Grmu pri Rudolfovem

za

šolsko in gospodarsko leto

1887/8.

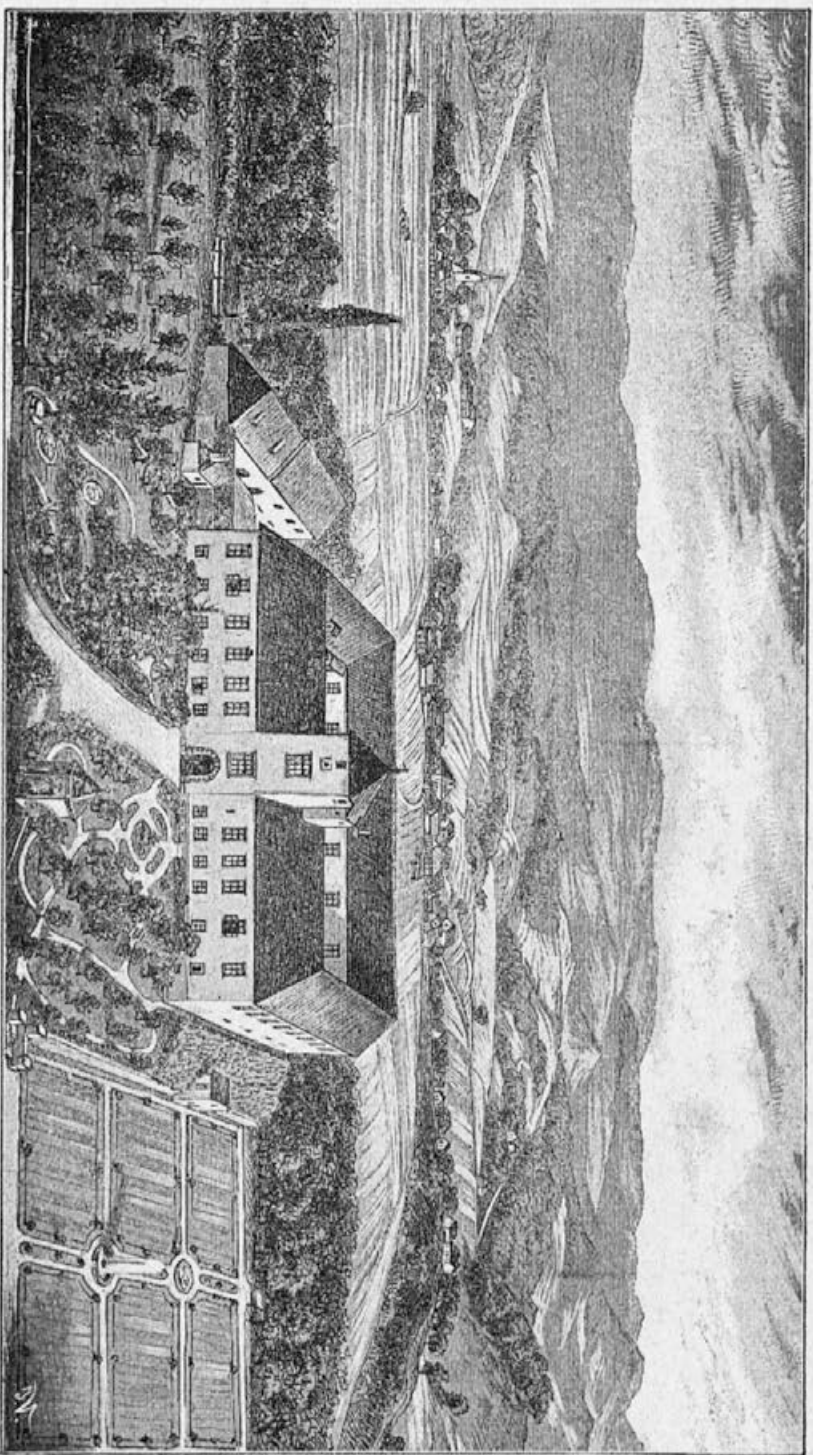

Spisalo vodstvo.

V Ljubljani, 1889.

Izdal in založil deželni odbor kranjski. — Tiskala „Narodna Tiskarna“
v Ljubljani.

Deželna vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem.

Letno poročilo

o

deželni vinarski, sadjarski in poljedelski šoli

na

Grmu pri Rudolfovem

za

šolsko in gospodarsko leto

1887/8.

Spisalo vodstvo.

V Ljubljani, 1889.

I.

Kronika šole na Grmu.

Leta 1873. osemnajstega septembra je bila slovesno otvorjena deželna vinarska in sadjarska šola na Slapu pri Vipavi v navzočnosti bivšega deželnega glavarja gospoda dr. Friderika pl. Kalteneggerja, c. kr. okrajnega glavarja gospoda Antona Globočnika in mnogo drugih odličnih mož. Ta deželni zavod je nastal tako le. Visokorodni gospod državni grof Karol Friderik Lantieri, grajščak v Vipavi, ponudil je namreč slavnemu deželnemu odboru svojo grajščinico na Slapu, da bi ustanovil deželno vinarsko in sadjarsko šolo, za celih 30 let brezplačno. Izgovoril si je edino čisti dohodek od posestva, ako ga sploh kedaj kaj bode. — Šola na Slapu je bila razen nedeljskih in učiteljskih tečajev slabo obiskovana, pravijo, da zato, ker je bila v vipavski dolini, preveč na meji deželni, predaleč osobito od Dolenjskega, preblizu pa goriške dežele, katera ima svojo kmetijsko šolo v Gorici; pa tudi zato, pravijo, in to po vsej pravici, ker je bila le vinarska in sadjarska, ne pa splošno kmetijska. Glasovi, da bi jo preložili na Dolenjsko, množili so se od dne do dne vse bolj in bolj in prihajali glasnejši, in tako se je zgodilo, da je slavni deželni zbor sklenil v XI. seji dne 14. oktobra leta 1884.:

1. Na Dolenjskem ustanovi dežela vinarsko in sadjarsko šolo s programom in statutom slapenske šole

2. Deželnemu odboru se naroča:

- a) da poišče z zvedenci v ta namen pripravnega posestva in se prične pogajati za nje ter naj je kupi ali pa vzame v najem;
- b) da zaprosi visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo primerne doneska iz državnega zaklada za ustanovitev in vzdrževanje te šole;
- c) da sporoči ob uspehu tega svojega naloga deželnemu zboru ob prihodnjem zborovanji in stavi določen nasvet glede na-

kupa, eventualno najema šolskim namenom primernega posestva.

2. Kadar bode ustanovljena vinarska in sadjarska šola na Dolenjskem, preneha slapenska, in ves njen inventar je porabiti za novo, kamor je premestiti učno in pomočno osebje s Slapa.

3. Deželni odbor se pooblašča, da se pogaja z lastnikom slapenske grajščine, gospodom grofom Karolom Lanthierijem, zastran tega, da bi ostalo na Slapu vzgledno gospodarstvo s praktičnim poukom o vinarstvu in sadjarstvu.

Zvršujoč ta naročila objavil je slavni deželni odbor z naznanilom dne 15. januarija leta 1885. po več časopisih, izhajajočih v Ljubljani, da namerava kupiti, oziroma v najem vzeti, za ustanovitev vinarske in sadjarske šole pripravno posestvo. Ob enem je navedel pogoje glede leže in površja zemljišč itd. ter povabil one posestnike, ki imajo stavljenim zahtevam ustrezajoča posestva ter ja mislijo prodati ali dati v najem, naj vložijo dotične ponudbe do 31. marcija leta 1885. Vsled tega naznanila so vložili 14 ponudb, v katerih pregled je slavni deželni odbor izvolil kot zvedence deželnega odbornika gospoda Detelo, deželnega inženjerja gospoda Witschela in pa vodjo vinarske in sadjarske šole na Slapu gospoda Riharda Dolenca. Ti gospodje so komisijonalno pregledali ponujena posestva, ali je katero pripravno za ustanovitev vinarske in sadjarske šole. Komisija je izpoznala posestvo „pred malim mostkom“ v Kandiji pri Rudolfovem za posebno pripravno in priporočala ga slavnemu deželnemu odboru toliko bolj, ker je iz prva zahtevana kupna cena 18.000 gld. vrednosti njegovi bila primerna. Za kaj pripravno je komisija izpoznala tudi ponujeno posestvo „Grm“, toda od lastnika zahtevana kupna cena 45.000 gld. in za vinograd v Smoleni vasi 3000 gld., torej skupaj 48.000 gld., bila je previsoka. Ker je pozneje lastnica posestva „pred mostkom“ povišala kupno ceno na 21.000 gld. ter vrhu tega stavila še pogoj, da mora do 1. oktobra 1885. l. kupna pogodba biti sklenena, slavni deželni zbor pa je zboroval šele meseca novembra: zato je slavni deželni odbor mislil, da ni opravičen skleniti ž njo kupne pogodbe, tudi ne, če bi bila pri prvotni ceni 18.000 gld. ostala, in tako je pustil z uma to posestvo. Gospod deželni odbornik Detela se je zopet napotil na Dolenjsko pogajat se za „Grm“, posestvo

gospoda Antona Smole, eventualno za „Bršlin“, posestvo gospoda Franca viteza Langerja, katero je komisija tudi izpoznala za prpravno. To pogajanje je imelo kaj povoljen uspeh, kajti gospod A. Smola je prvotno ceno 48.000 gld. znižal na 30.000 gld., toda s tem pogojem, če prevzame dežela na posestvo „Grm“ na prvem mestu vknjiženo baron Merdaxovo ustanovo za sv. maše v znesku 850 gld., ne da bi ta znesek odtegnila od kupnine. Vrh tega se je zavezal g. A. Smola, da ne umakne besede še 14 dni po končanem prihodnjem deželnem zborovanji.

Gospod Franc vitez Langer je pa tudi znižal prvotno kupno ceno 22.000 gld. na le 20.000 gld. Slavni deželni odbor je pre-pustil slavnemu deželnemu zboru, naj izvoli „Grm“ ali „Bršlin“. V XX. seji dne 23. januvarija leta 1886. je sklenil slavni deželni zbor, da kupi „Grm“, in deželni odbor je s kupno pogodbo z dne 8. marcija 1886. l. kupil „Grm“ z vinogradom v Smoleni vasi vred od gospoda Antona Vincenca Smole za 30.442 gld. 50 kr. Visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo je z ukazom z dne 16. avgusta 1886. l. št. 9926., dovolilo donesek 20.000 gld. in l. 1887. še 5000 gld. za nakup in adaptacijo. Šola dobiva za vzdrževanje od vis. c. k. poljedelskega ministerstva redne letne podpore 2400 gld.

Posestvo „Grm“ leži na desnem bregu Krke nasproti Rudolfovega, komaj 10 minut daleč od njega, na zložnem griči. Sredi njega je jako obširen grad. Posestvo je popolnoma celotno in meji na vzhodni strani na državno čez Gorjance v Karlovec držečo cesto, na zahodni in nekoliko na severni strani oklepa ga pa krivo mimo njega tekoči potok „Težka voda“. Podoba št. I. kaže načrt vsega posestva, katero meri 61 oralov in 1549 □^o = 35.6603 hektare. Načrt je izdelan po nekoliko že zvršenih novih kulturnih delih, nekoliko pa po še nedovršenih, katera se vršijo po gospodarskem načrtu, izdelanem od vodstva in odobrenem od slavnega deželnega odbora. Vinograd v Smoleni vasi meri 4 orala in 735 □^o = 2.5662 hektara, prešel pa je že popolnoma opuščen v deželno last. Po novem gospodarskem načrtu bomo eden del popolnoma opustili, drugi pa zasadili z ameriškiimi trtami, to pa bolj za pridelovanje lesa (ključev) nego li zaradi grozdja, kajti vinograd je jako podvržen slani.

Kupivši Grm poslal je slavni deželni odbor vodjo slapenske šole tjakaj, da pregleda vse prostore v gradu ter določi,

kaj in kako naj se glede na bodoči namen predrugači, t. j. dozida, prezida in sploh priredi. Ob enem je pa tudi slavni deželni odbor naročil vodstvu slapenske šole, naj za novo šolo na Grmu izdela nov učni načrt, kajti glede na to, da ima Grm jako veliko polja (njiv, travnikov), mislil je, da je mogoče obširnejši pouk o poljedelstvu, živinarstvu, sploh o splošnem kmetijstvu uvesti ter tako šolo v popolno nižo kmetijsko izpremeniti z naslovom: „vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem.“

Najnужnejša adaptacijska dela je do 23. oktobra zvršil deželni nadinženier Witschel z zidarji ljubljanskega stavbnega društva in z domačimi drugimi rokodelci, kar je stalo 7100 gld. a. v. To je bil začetek popravam jako zanemarjenega, pa obširnega poslopja, katere smo še leta 1887. in 1888. nadaljevali in jih bomo še morali. Leta 1887. so adaptacijska dela stala 5.507 gld., leta 1888. pa 4.957 gld. a. v. Za nakup inventara, živine, orodja, voz, sobne oprave, učil itd., in za nove urade je bilo v tem času potrošenih 7.400 gld. Novi statut, program in učni načrt šolski predložil je slavni deželni odbor nekoliko izpremenjen visokemu c. kr. poljedelskemu ministerstvu v potrdilo, oziroma, da slavnemu deželnemu odboru naznani, katerih prememb želi.

Visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo je po nekaterih izpremembah vzprejelo statut, program in učni načrt šolski, to pa šele potem, ko je bil slavni deželni zbor pritrdil zahtevani ingerenciji vladni do šole. Slavni deželni zbor je sklenil statut in program šolski v XVI. seji dne 21. januarija 1888. Novi hišni red učencem je pa slavni deželni odbor odobril v seji dne 24. avgusta 1888. l. pod št. 5497. Vse te tiskovine so pridejane temu poročilu.

Prodavši nekatere inventarne reči in naturalije šole na Slapu smo se pričeli po zadnjem tamošnjem izpitu, kateri je bil 30. septembra 1886. l., seliti na Grm. Na dan preskušnje smo tudi razkrili črno marmorasto spominsko ploščo, katero je dal slavni deželni odbor nad duri grada na Slapu vzdati, in ki ima ta le napis:

Visokorodni gospod
Karl grof Lanthieri

podaril je ta grad in pripadajoča zemljišča brezplačno Kranjski deželi za deželno vinarsko in sadjarsko šolo. Dne 18. septembra

1873. leta se je šola otvorila, a dne 30. septembra 1886. po tri-najstletnem plodnosnem delovanji zatvorila vsled preselitve na Dolenjsko.

V znamenje hvaležnosti

Kranjska dežela.

Vsa preselitev s Slapa na Grm je stala 653 gld. 76 kr. Na Grmu je deželni odbor otvoril novo šolo dne 18. novembra 1886. Po slovesni sv. maši v Šmihelu je g. deželni odbornik dr. Jos. Vošnjak s primernim govorom v šolski sobi na Grmu otvoril šolo. Otvoritve se je udeležilo mnogo odličnih gospodov, še več pa se jih je sijajnega banketa, kateri je bil istega dne zvečer v dvorani narodnega doma v Rudolfovem.

Ker je z Grmom vred kupljeni vinograd v Smoleni vasi za šolske ter tudi gospodarske namene dosti premajhen, osobito pa dosti preslabe lege, dovolil je deželni zbor, da se dokupi šolskemu gospodarstvu primerni vinograd v Trški gori. S kupno pogodbo z dne 6. aprila 1887. l. kupili smo od gospoda dr. Jos. Rozine, odvetnika v Kandiji, 3 orale 634 □^o velik vinograd z veliko, solidno zidanico vred za 3322 gld. 18 kr. a. v.

Šolsko gospodarstvo pa ni imelo tudi še nič gozda, potreb nega za drva in listje. Zato je privolil slavni deželni zbor, da se šolskemu gospodarstvu na Grmu dokupi še za kakih 3000 gld. gozda. In dokupili smo s kupno pogodbo z dne 21. julija 1888. l. od gospoda Franca Kastelica v Rudolfovem 9 oralov 1423 □^o belega gozda v katastralni občini podlubenski za 1100 gld. — kr. a. v., od Janeza Goloba iz Vrha pa s kupnima pogodbama z dne 8. + 27. oktobra 1888. l. 15 oralov — □^o mešanega gozda za 1815 gld. — kr. a. v. v katastralni občini lubenski.

Po tem takem sestoji sedanje šolsko posestvo:

1.) iz Grma, obsezajočega	61 oralov	1549 □ ^o	sežnjev.
2.) „ vinograda v Smoleni vasi . .	4 „	735 „	„
3.) „ „ „ Trški gori	3 „	634 „	„
4.) „ gozda v Podlubnem	9 „	1423 „	„
5.) „ „ „ Lubnem	15 „	— „	„

skupaj . . 94 oralov 114 □^o sežnjev

ali 54 hektarov 50⁸⁸⁹⁶ ara, katere je dežela kupila za 36.669 gld.

68 kr. a. v. Ako prištejemo stroške za adaptacijo poslopja in za nakup inventara, vidimo, da je dežela potrošila za šolo na Grmu ne glede na redne letne stroške, **62.000 gld.**

II.

Poročilo o šoli.

A.) Učenci.

Prvo šolsko leto 1886/7 smo končali na Grmu dne 29. oktobra 1887. Slavni deželni odbor je pri izpitu zastopal dež. odbornik dr. Jos. Vošnjak. Po izpitu so izstopili drugoletniki, kateri so prvo leto dovršili uže na Slapu, namreč:

- 1.) Musar Viktor iz Radeč na Dolenjskem.
- 2.) Pušlar Janez iz Hudega pri Zatičini na Dolenjskem.
- 3.) Štefanič Matija iz Podklanca pri Viniči na Dolenjskem.
- 4.) Šventner Alojzij iz Krakovega pri Ljubljani.
- 5.) Tomazin Ferdinand iz Šmartna pri Litiji na Dolenjskem.
- 6.) Žalc Janez iz Nove lipe pri Vinici na Dolenjskem.

Vsi našteti učenci so bili notranji učenci z ustanovami.

Prvoletniki šolskega leta 1886/7 so pa bili:

- 1.) Gruntar Albin iz Šmarja na Primorskem.
- 2.) Gruntar Janko iz Koborida na Primorskem.
- 3.) Hudoklin Franjo iz Vrhpolja pri Št. Jarneji na Dolenjskem.
- 4.) Kepa Franjo iz Črnega potoka pri Šmartnu „ „
- 5.) Kerin Janez iz Sv. Križa pri Kostanjevici na Dolenjskem.
- 6.) Kulavic Janez iz Podgrada (Mehóvega) pri Rudolfovem na Dolenjskem.
- 7.) Novak Janez iz Kandije pri Rudolfovem na Dolenjskem.
- 8.) Žefran Franjo iz Gotne vasi pri Šmihelu „ „

Šolskega leta 1887/8 vstopili so pa na novo naslednji prvoletniki:

- 1.) Banič Franjo iz Hrvaškega broda pri Škocijanu na Dolenjskem.
- 2.) Beribak Martin iz Sobene vasi pri Čateži na Dolenjskem.
- 3.) Clarici Janez iz Breitenau-a pri Prečini na Dolenjskem,
- 4.) Globevnik Anton iz Škocijana na Dolenjskem,

- 5.) Karlovšek Janez iz Šmarjete na Dolenjskem.
- 6.) Krevs Janez iz Biške vasi pri Mirni peči na Dolenjskem.
- 7.) Kunstelj Jakob iz Polšice pri Gorjah na Gorenjskem.
- 8.) Lah Anton iz Loža na Notranjskem.
- 9.) Logar Otmar iz Rudolfovega na Dolenjskem.
- 10.) Šepic Alojzij iz Žabje vasi pri Rudolfovem na Dolenjskem.
- 11.) Štrbenk Karol iz Sodražice pri Ribnici na Dolenjskem, kateri je bil praktikant v prejšnjem šolskem letu.

Za praktikante šolske so se vpisali med letom: Hafner Anton iz Škofje Loke na Gorenjskem (vstopil 1. februarija), Pezdirec Jožef iz Metlike na Dolenjskem (vstopil 19. marca) in Kuralt Peter iz Velikega Mengiša na Gorenjskem (vstopil dne 9. septembra).

Clarici in Šepic sta bila vnanja, Krevs, Lah, Logar in Štrbenk notranji plačujoči učenci, ostali pa notranji učenci z ustanovami. Praktikantje so bili tudi v zavodu na hrani in stanovanji.

Šola je imela ob začetku šolskega leta 1887/8 v obeh tečajih 19 rednih učencev, konec njega pa, ker so nekateri izostali, 16 rednih učencev in 3 izvenredne praktikante.

Javna preskušnja je bila dne 29. oktobra, pri kateri je gospod dr. J. Vošnjak zastopal slavni deželni odbor.

V šolsko leto 1888/9, katero se je pričelo dne 12. novembra, vstopili so na novo v prvi tečaj naslednji učenci:

- 1.) Aleš Valentin iz Rašice pri Sv. Martinu na Gorenjskem.
- 2.) Bezenšek Ignacij iz Bukovja pri Frankolovem na Štajarskem.
- 3.) Bregar Janez iz Roba pri Velikih Laščah na Dolenjskem.
- 4.) Hladnik Ignacij iz Petkovic pri Rovtah na Notranjskem.
- 5.) Kuralt Peter iz Velikega Mengiša na Gorenjskem.
- 6.) Modrijan Janez iz Planine na Notranjskem.
- 7.) Pezdirec Jožef iz Metlike na Dolenjskem.
- 8.) Potrbin Vekoslav iz Preženske njive poleg Dol pri Litiji na Dolenjskem.
- 9.) Radelj Janez iz Breze pri Trebnjem na Dolenjskem.
- 10.) Slapšak Dragotin iz Pijavice poleg Sv. Trojice pri Mokronogu na Dolenjskem.
- 11.) Umek Franjo iz Hriba pri Vrhniki na Notranjskem.
- 12.) Finz Benno iz Ljubljane.

V drugi tečaj so prestopili vsi uže navedeni prvoletniki leta 1887/8.

Šolsko leto 1888/9 se je pričelo z 20 rednimi in enim izvenrednim učencem, od katerih sta dva vnanjika.

B.) Učno osebje šolskega leta 1887/8.

a.) Stalni učitelji:

g. Rihard Doléne, vodja.

g. Viljem Rohrmann, adjunkt.

b.) Pomočni učitelji:

g. Janez Bolta, kaplan v Šmihelu, učitelj nadaljevalnih predmetov ljudske šole.

g. dr. Josip Marinko, profesor na c. kr. gimnaziji v Rudolfovem, učitelj verouka.

g. Otmar Skalè, c. kr. okrajni živinozdravnik v Rudolfovem, učitelj živinozdravilstva.

Ker je g. adjunkt V. Rohrmann 12. aprila 1887. l. obolel ter nekoliko okrevavši od slavnega deželnega odbora dobil dopusta do 31. maja 1888. l., poklical je slavni deželni odbor gospoda Franca Štuparja iz Vodice na Gorenjskem, kateri je dovršil višjo kmetijsko šolo v Tečin-Liebwerdu na Češkem, da je adjunkta od 8. avgusta 1887. pa do 31. maja 1888. l. nadomeščal. Dne 1. oktobra 1888. l. je pa ozdraveli adjunkt g. V. Rohrmann moral enoletno prostovoljno vojaško službo nastopiti, in g. F. Štupar ga je dne 1. novembra prišel v drugič nadomeščat.

Ker po novem učnem in po novem hišnem redu nikakor ni mogoče, da bi šola le z dvema stalnima učiteljema izhajala, sklenil je slavni deželni odbor v XVI. seji dne 21. januvarija 1888. l. namestiti še tretjega stalnega učitelja na zavodu, in sicer ljudskega učitelja. Vsled razpisa je slavni deželni odbor vzprejel Jarneja Černe-ta, učitelja ljudske šole na Vrhniki, kateri je dne 29. avgusta dospel v Grm in 1. septembra službo nastopil. Pomočni učitelj g. Janez Bolta je pa vsled tega uže s 1. avgustom ob pričetku učiteljskega tečaja odstopil.

Vodja je imel dopusta za dunajsko državno sadno razstavo 8 dni, za ljubljansko deželno sadno razstavo 6 dni in pa konec novembra 1888. l. 14 dni za zdravljenje v Toplicah.

Učni red

deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grnu je bil od sl. dež. zbora potrjen v XVI. seji dne 21. jan. 1888. l. in uveden s pričetkom šolskega leta 1888/9 za zimski tečaj od 3. novembra do konca aprila pr. leta.

I. leto					II. leto				
dnevi	ure	dopoludne	ure	popoludne	dnevi	ure	dopoludne	ure	popoludne
ponedeljek	7-8	poljedelstvo	1-3	risanje	ponedeljek	7-8	lika in meteorologija	1-3	risanje
	8-9	geometrija	5-6	zelenjadarstvo		8-9	zemljemerstvo	6-7	kletarstvo
torek	7-8	slovenščina	5-6	živalstvo	torek	7-8	rastlinarstvo	5-6	lika in meteorologija
	8-9	kemija	6-7	trtarstvo		8-9	sadjarstvo	6-7	zelenjadarstvo
sreda	7-8	računstvo	5-6	čebelarstvo	sreda	7-8	kletarstvo	5-6	živinarstvo
	8-9	trtarstvo	6-7	poljedelstvo		8-9	kemija	6-7	sadjarstvo
četrtek	7-8	živalstvo	5-6	računstvo	četrtek	7-8	rastlinarstvo	5-6	zelenjadarstvo
	8-9	kemija	6-7	trtarstvo		8-9	sadjarstvo	6-7	zelenjadarstvo
petek	9-10	slovenščina			petek	9-10	živinarstvo		zelenjadarstvo
	7-8	rudinstvo	5-6	računstvo		7-8	sadjarstvo	5-6	zelenjadarstvo
sobota	8-9	trtarstvo	6-7	zemljepisje	sobota	8-9	kemija	6-7	kletarstvo
	10-11	rastlinstvo	1-2	nemščina *)		10-11	živinozdravilstvo	1-2	nemščina *)
nedelja	11-12	verouk			nedelja	11-12	verouk		
	8-9	nemščina *)				8-9	nemščina *)		

*) Nemščina ni obligaten predmet.

Stalni učni red za poletni tečaj ni še sestavljen. Poletni učni red traja od 1. maja do 31. oktobra, toda z enomesečnimi počitnicami meseca avgusta. Pri praktičnih delih na polji, po hlevih, pri mlatilnici, v žitnici, po shrambah za krmo in gomolje (korenstvo), v vinski kleti, kipelni kleti ter tehnični delalnici navajal je učence šolski opravnik Peter Vrisk; pri delih na zelenjadnem vrtu, v parku, sejalnici, drevesnici, trtnici, gozdarski sejalnici, čebelnjaku, sadni kleti, sadni sušilnici do 1. septembra Nikolaj Šumič, ko je bil on odpuščen, pa vrtnar Janez Weble, pri delih po vinogradih pa šolski vinščak Jurij Pelko, kateri je s 1. aprilom službo nastopil ter stanuje v šolski zidanici na Trški gori.

D.) Učiteljski tečaj.

Slavni deželni zbor je tudi za leto 1888. dovolil 480 goldinarjev za tritedenski učiteljski tečaj, visoko učno ministerstvo pa vsled prošnje deželnega odbora 480 gld. Pričel se je 6. ter trajal do všt. 25. avgusta. V tem času so bili vsi učenci razen enega na počitnicah. Vzporejnih je bilo 14 učiteljev, in ti so bili

- 1.) g. Cirman Anton, učitelj v Poljanah pri Škofji Loki na Gorenjskem.
- 2.) g. Furlan Janez, učitelj v Zalem logu na Gorenjskem.
- 3.) g. Janovsky Josip, učitelj v Višnji gori na Dolenjskem.
- 4.) g. Kmet Vincenc, učitelj v Št. Lorenci „ „
- 5.) g. Levec Ivan, učitelj v Mokronogu na Dolenjskem.
- 6.) g. Luznar Franc, učitelj v Voklem na Gorenjskem.
- 7.) g. Požar Anton, nadučitelj v Radečah na Dolenjskem.
- 8.) g. Pretnar Jakop, nadučitelj v Srednji vasi pri Bohinji na Gorenjskem.
- 9.) g. Rodič Ivan, učitelj v Št. Juriji pod Kumom na Dolenjskem.
- 10.) g. Stiasny Ludovik, učitelj v Kamniku.
- 11.) g. Šilc Pavel, prov. učitelj v Dragatuši na Dolenjskem.
- 12.) g. Verbič Mihael, učitelj v Sodražici na Dolenjskem.
- 13.) g. Zavrl Valentin, učitelj v Podgradu (Mehovem) na Dolenjskem.
- 14.) g. Žebre Jakop, učitelj v Planini pri Logatci na Notranjskem.

Poučevala sta vodja in adjunkt, prvi o sadjarstvu, trtarstvu, s posebnim ozirom na trtno uš, in o kletarstvu, drugi pa o gnoji, živinarstvu in poljedelstvu.

Dne 18. avgusta na rojstni dan presvetlega cesarja udeležila sta se vodja in adjunkt z vsemi učitelji slavnostne službe božje v kapitelski cerkvi v Rudolfovem.

O tem tečaju je vodstvo deželnemu odboru predložilo posebno poročilo, v katerem se je o marljivosti učiteljev laskavo izrazilo.

E.) Ekskurzije.

Ekskurzij je bilo v šolskem letu 1887/8 več. Dne 1. maja je šel vodja s suplentom in z vsemi učenci na Hmelnik, grad in veleposestvo gospoda barona Franca Wambolta. Oskrbnica gradu gospa Ljudmila Vašič in gospodarski adjunkt Henrik Lircer razkazala sta ekskurentom preprijazno vse zanimljive reči jako starinskega, pa še popolnoma dobro ohranjenega gradu ter razno gospodarsko orodje.

Dne 15. septembra so se vodja, adjunkt in vsi učenci peljali v Dvor pri Žužemperku ogledat si tamošnjo livarno, fužino ter mehanično delalnico kneza Auersperga. Oskrbništvo je najprijazneje vse razkazalo. Nazaj grede so si ogledali pa še veliko mehanično pilo ali žago kneza Auersperga v Soteski.

Dne 17. oktobra so se napotili vsi učenci z vodjo v deželno sadno razstavo v Ljubljano, da so si jo ogledali ter se udeležili tudi vinske pokušnje. Ogledali so si dalje drevesnico c. kr. kmetijske družbe na Poljanah, mestno klavnico, deželni muzej in c. kr. tobačno tovarno. Izostali so vsega skupaj štiri dni.

Vseh ekskurzij so se udeležili tudi plačujoči učenci.

F.) Preskušnje.

- a.) Učiteljska preskušnja je bila dne 25. avgusta od 9. do 12. ure dopoludne. Slavni deželni odbor je zastopal gospod deželni poslanec Edvard Dev, c. kr. sodni svetnik v Rudolfovem. Gospodje učitelji so vrlo dobro odgovarjali ter tako dokazali, da so se iz pravega namena udeležili tečaja.
- b.) Preskušnja zavodnih učencev je bila dne 29. oktobra od 9. do 12. ure dopoludne. Slavni deželni odbor je zastopal gospod deželni poslanec dr. Josip Vošnjak. Preskušnje se je udeležil č. g. Anton Peterlin, župnik v Šmihelu, dr. Albin Poznik, župan v Rudolfovem, in Janez Kerin iz Sv. Križa,

G.) Pohoditelji zavoda.

Dne 11. aprila je zavod pohodil gospod dr. Lorenz plemeniti vitez Liburnau, c. kr. ministerijalni svetnik, kateri je, spremljan od gospoda dr. Josipa Vošnjaka, vse natanko pregledal ter se o njegovi uredbi, osobito gledé pouka, natanko informoval. Velel je tudi vodji, adjunkt in suplent, da so učence v njegovi navzočnosti izpraševali. Gospod c. kr. ministerijalni svetnik se je prepričal ob tej priliki, da je zavod z učnimi pripomočki ter tudi s potrebnimi knjigami in učili preslabo preskrben, in da mu je potreba kemičnega kabineta. Po njegovem priporočilu je visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo dovolilo za nakup šoli potrebnih knjig, aparatov, modelov, sploh učil izredne podpore 800 gld., katerih se je 400 gld. izplačalo dež. blagajnici l. 1888., 400 gld. pa l. 1889.

Dne 12. avgusta je zavod pohodil deželni poslanec in v deželnem odboru deželnega glavarja namestnik gospod cesarski svetnik Ivan Murnik, dne 7. septembra pa g. deželni glavar dr. J. Poklukar. G. glavar je ves zavod natanko pregledal in, da se je prepričal, koliko znajo učenci, velel jih je v pričo sebe izpraševati.

H.) Razstave.

Šola se je z dovoljenjem deželnega odbora udeležila državne sadne razstave na Dunaji in deželne sadne razstave v Ljubljani. Na Dunaji je razstavila 25 na svojem zemljišči pridelanih vrst jabolk, potem suhe češplje, prunele, dvojno slivovko in iz kuten narejen liker. Zato je dobila srebrno svetinjo od c. kr. državnega pomologičnega društva za sadje, bronasto državno pa za tehnične izdelke. V Ljubljani je razstavila iste reči, le kutnovega likerja ne, ter tudi 30 vrst grozdja, pridelanega v svojem vinogradu, pa nešple in kutne. V Ljubljani se je poleg sadne razstave udeležila tudi vinske pokušnje ter razstavila črnino in zeleniko leta 1887. in cesarsko vino (pridelano uže na Slapu). Za vino je dobila srebrno svetinjo.

I.) Učni pripomočki.

Šola je naročena na sedem strokovnih (nemških in slovenskih) listov.

Učil je šola kupila:

Dva stenska zemljevida (hrvaška) Avstrije in Evrope (16 gld. 36 kr.).

Knjigi: Leitfaden der Geographie für landwirtschaftliche Schulen (1 gld.), Leitfaden der Naturkunde für landwirtschaftliche Schulen (dva iztisa, 2 gld.),

Gospod Jurij Clarici iz Kandije je šoli podaril 20 zvezkov knjige: Naturgeschichte der drei Reiche, von G. W. Bischoff, J. R. Blum itd., z dotičnimi atlanti. Administracija „Wiener landwirtschaftliche Zeitung“ pa knjigo die Spargelzucht, Spargelernte und Spargelverwertung, von Chr. Bremer. Vseh knjig je v šolski knjižnici konec leta 1888. 921 zvezkov.

Z izredno podporo, katero je, kakor smo uže omenili, visoko c. kr. poljedelsko ministerstvo šoli dovolilo za nakup učnih pripomočkov, naročilo je vodstvo za vse šolske predmete raznih reči:

Kompleten ebullioskop za določitev alkohola v vinu (35 gld.), spravo (etui) vseh za kemično preiskavo vina in mošta potrebnih aparatov, po dr. Reitlechnerji, en laktodensimeter s toplomerom, en kremometer z brošuro „Anleitung zur Prüfung der Kuhmilch“, stroj za puščanje, dvodelen nož za puščanje, žrelno cev, vrzel za gobec, klešče za preiskavo kopit, nož za trebitev kopit, sito za ločenje predeničnega semena od detelnega in še več drugih reči, ki pa šoli niso še dospele do konec 1888. l.

Slavna c. kr. kmetijska družba v Ljubljani je šoli podarila naslednje modele bivše nekdanje kmetijske šole na Poljanah v Ljubljani: Leseno oralo, ruchadlo, podzemno oralo, dva lesena osipalnika, dve grebenali, tri brazdne ježe, štiri valjarje, travniški stružec, stružec za poravnavanje, njivsko vlačo, sanke, dva modela pluzne deske, lesen marker, vile za rvanje korenstva, dve vinski stiskalnici, stiskalnico za seno, gare za ovce, perilnik in rezilnik za repo, stope, brod, stroj za izdelovanje lanu, bet na vinto ali oven.

Slavna c. kr. osrednja postaja za meteorologijo in zemeljski magnetizem na Dunaji je šoli posodila en higrometer in psihrometer ter en toplomer za ustanovitev meteorološke postaje v Grmu, katera prične s 1. januarjem 1889. l. opazovati.

III.

Poročilo o gospodarstvu.

A. Vinogradarstvo.

V Trški gori smo na spomlad čez in čez zagnojili in pogrobalili šestino vinograda. Zato smo porabili 40 voz hlevskega gnoja. Usehle trte smo nadomestili z ukoreničenimi žlahtnimi, doma vzgojenimi, kakor s kraljevino, sipo, modro frankinjo itd. Med pod-sajenimi je bilo tudi nekoliko uže na ameriške podloge požlaht-njenih. Sicer smo obdelali vinograd, kolikor ga ni po novem na-činu zasajenega v vrste, po stari navadi. Obrezali so vsega učenci. Na spomlad je trtje kazalo izborno lepo, toda huda toča ter pe-ronospora sta jako pomanjšali dobro nado. Pridelali smo veliko manj vina nego l. 1887. in precej slabšega. Uže potrgano grozdje smo speljali domov ter je doma iztiskali. L. 1888. smo polovico robea spodnjega vinograda zasadili po 5 metrov narazen z ripa-rijo in york-madejro, da bi vzrasla brajda, na kateri bi pridelovali les za podloge požlahtnitvam.

V Smoleni vasi (Cerovci), v delu „Krivlja“, smo na jesen 1887. l. prekopali (rigolali) okolo 2000 m² starega, opuščenega vino-grada 60 cm globoko. Nad prekopanim zemljiščem smo napravili od izkopanega in izstreljenega kamenja podzidje drugemu (leto-šnjemu) delu novega vinograda. Prekopali smo tudi okoli 1000 m² opuščenega vinograda v delu „Dolgo“. Oba dela so učenci na spomlad zasadili s ključi york-madejre, katera naj, dasi je direktno rodovita, vender le v prihodnje daje bolj lesa (ključev) nego pa grozdja. Prekopavanje je bilo drago, kajti meter je stal do 6 kr., v Vipavi pa smo za enako delo plačevali komaj po 4 kr. za meter.

Sicer smo stari vinograd obdelali po navadnem načinu dolenskem, obrodil pa ni niti za obresti vsem stroškom, da-siravno ni bilo v njem toče. Pridelali smo le okoli 3 hektolitre vina prav kislega ter je pomešali z jabolčnikom.

Doma smo prekopali na zaledinjenih njivah pod kozolci, par-cele $3^{14}/_2$, $3^{45}/_2$ in $3^{14}/_1$ (pod št. II), 2650 m² zemlje 60 cm globoko ter jo zasadili z enoletnimi, v domači trtnici vzgojenimi bilfami, in

sicer polovico z riparijo, polovico pa z york-madejro. Sadili so učenci, prisipajoč nekoliko komposta. Násad se je izborno izponesel, kajti izjalovilo se ni niti 5³/₁₀ trt, vzrasle so tako čvrste, da boljše bi skoraj ne bile mogle. Najbolje dokazuje to, da smo na jesen narezali uže več sto ključev. Med trtami je bila posajena krmiska pesa, katera je tudi kaj dobro obrodila.

Ves ta nasad, katerega bomo v letu 1889. povečali s trto solonis, ogradili bomo z žično ali drateno ograjo. Stebri so ji uže postavljeni. V dozdaž še provizorsko trtnico smo vložili 4000 ključev solonis, kupljenih v Slov. Bistrici na Štajarskem. Vsled nerodnosti voznikove, kateremu je bilo ključ z Vidma pripeljati, bili so cele tri tedne na potu, zato se jih je seveda veliko več posušilo nego pa prišlo. Sicer je pa še tudi med živimi skoraj več trt york-madejra nego pa solonis. V trtnico smo vložili tudi nekoliko ključev iz Vipave, da bi dobili cepičev za požlahtnitev ameriških trt. Teh smo tudi poskusili nekoliko požlahtniti, in sicer ukoreničenih (bilf) po zimi v roki ter uže zelenih po leti v trtnici. V roki smo cepili vipavsko grganjo, nekoliko na riparijo, nekoliko pa na york-madejro. Zelenih smo cepili tudi iste vrste na iste podloge. Požlahtnitev v roki je bila še precej uspešna, požlahtnitev zelenih trt pa kar nič. Kriv pa je bil tedanji malomarni vrtnar. V trtnici smo na jesen narezali veliko cepičev domačih vrst, ne manj pa tudi ključev riparije in york-madejre. Bolj v obilo bomo ameriške trte začeli požlahtnjevati šele leta 1889./90., kadar bode uže dovolj doma prigojenih ameriških ključev. Požlahtnjevali pa bomo po zimi po načinu angleške kopulacije v roki. Požlahtnjene ključ bomo prisipali do spomladi v kleti, na spomlad jih devali, da bodo nastavljali kalus, narobe v jame in potem šele bilfali v trtnico (parcela ³⁶³/₂, pod št. II.). Sploh bomo pomnoževali in požlahtnjevali ameriške trte tako, kakor je to delo vsled naročila slavnega deželnega odbora opisal pisatelj teh vrst v knjižici „Nauk, kako zasajati vinograde z ameriški trtami, da jih trtna uš ne more uničiti.“ Razume se pa samo po sebi, da bode to delo imelo le potem kaj praktičnih gospodarskih nasledkov, ako bode poljedelsko ministerstvo razveljavilo svoj ukaz z dne 29. julija leta 1882., kateri velevala razločno, da je kupčija z ukoreničenimi trtami, bodi si ameriški ali pa domači, strogo prepovedana.

B. Sadjarstvo.

Na spomlad leta 1887. na parceli $137/1$ zasajeni jabolčni sadovnjak poškodovala je nenavadno ostra zima jako močno. Dosti dreves, posebno po nižavah, to je po jarkih, pozeblo je do tal. Pognala so sicer, večinoma prav močno, zopet iz tal, toda čakati bode treba še dve leti, da se okrepčajo. Nepozeblo drevje je raslo po največ slabotno, kajti to zemljišče je za prejšnjega gospodarja bilo jako izsesano. Da bi raščo pospešili, pognojili smo vsem drevescem novembra meseca z govejim gnojem. Obkolili smo jih tudi z novimi koli in povezali z novimi vezmi. Ves sadovnjak smo obgradili preko cesarske ceste sè živo gabrovo mejo. Vse potrebne gabre je dal gospod Seemann, veleposestnik v Pogáncih, zastonj. Jarek za ograjo smo dali izkopati akordoma, zasadili smo ga pa ob svoji režiji. V tem sadovnjaku zasejana travna in deteljna mešanica (kateri smo nekoliko s stranišnico pognojili) uspevala je jako dobro, kajti pridelali smo dosti in jako fine krme. Na spomlad leta 1891. bomo sadovnjak z domačim jabolčnim drevjem razširili. Med uže zdanje drevje pa bomo zasadili še češpelj, tako da bode med dvema jablanama rasla po ena češplja.

Na parceli št. $344/1$ (njive pod kozolci), kjer smo na spomlad leta 1887. nasadili med njive posamezne vrste hrušek in češpelj ter tako na njej uvedli poljsko sadjarstvo, rasto hruške ter tudi češplje jako po godi. Ker je pa leta 1887. nekoliko hrušek pošlo, dosadili smo jih na spomlad 1888. leta z moštnicami s Slapa. Podsajeno drevje se je prijelo slabo, kajti med prevažanjem ga je zasačila huda zima, po zasaditvi je pa bila dolgo velika suša.

V sadni sejalnici, parcela št. $353/1$, zasejali smo dva oddelka že dovršene, to je prekopane polovice (I.), s hruševim in jabolčnim semenom, dva oddelka zasadili s pikiranci, po ostalih pa gojili zelenjad (grah, krompir, mangold), nekoliko tudi divji kostanj in kutnove potaknence. Okoli vseh posameznih oddelkov zasajene kutne smo požlahtnili ob okulaciji z jako žlahtnimi vrstami namiznih hrušek, da bi dobili raznih hruševih kordonov. Sadna setev se je obnesla popolnoma slabo, kajti iz štirih kilogramov semena ni priraslo niti 500 divjakov. In zakaj ne? Zato, ker je na jesen takoj po setvi dež hudo stlačil zemljo, na čisto

mokro in zbito pa zapadel sneg, kateri se celo zimo ni stajal. Kadar pa je bil na spomlad skopnel, pritisnila je takoj huda suša ter stlačeno površje zemlji, ki je hudo ilovnata, izpremenila v trd skrlup. Površja pa nismo smeli rušiti pred pohlevnim dežjem, kateri je pa dosti prepozno primočil. Sicer je moralo pa tudi seme (kupljeno na Štajarskem) biti slabo, to je uže staro, nekaljivo, in mogoče je tudi, da smo sejali nepravilno, to je pregloboko. Vse drugo, kakor pikiranci, okulacije kuten itd., obneslo se je dobro. Pikiranci so dorasli v enem letu toliko, da so že vsi za požlahtnitev v roki dovolj krepki.

Drugo polovico sadne sejalnice (II.) smo prekopali šele tikoma pred koncem leta 1888. in obdelovati jo bomo pričeli šele na spomlad leta 1889. V istem času smo prekopali tudi dve ozki, pa jako dolgi lehi tik pod zidom, kateri loči sejalnico od vrta.

V drevesnici smo zasadili tablo št. II. s sadnim drevjem, namreč z jablanami in hruškami po zimi v roki požlahtnenimi, dalje s češnjami in češpljami, kostanji in orehi. Jablane, češnje, orehi, češplje in kostanji izponesli so se prav dobro, hruške pa kaj slabo, osobito kar jih je bilo že po velikonočnih počitnicah presajenih iz kleti. Škodila jim je tudi suša. Okoli table smo zasadili s Slapa kupljene visoke jablane (parmene), katere bomo na spomlad 1889. l. požlahtnili s cepiči jabolčnega sortimenta. Na tabli št. I. so češnje, jabolka in hruške (leta 1887.) rasle čudovito čvrsto. Kostanji in orehi so pa kaj slabi, kajti huda zima jih je grdo poškodovala, zlasti kostanje, ki jih ne bomo vsled tega v bodoče niti v drevesnici več pomnoževali, tem manj, ker jim, kakor je videti, ne ugaja tudi zemlja. Na zelenjadem vrtu smo tik pred koncem leta 1888. tudi prekopali dva večja oddelka starega sadovnjaka tik predelov št. 5 in 6, da bi zasadili sortimente maternih hrušek, jabolk, sliv, marelic, češenj, grozdjiča sv. Ivana, bodočega grozdjiča in malin.

Sadili pa bomo to na spomlad 1889. leta. Takoj na sosedni parceli $354\frac{1}{2}$ leta 1887. na spomlad zasajene vipavske visokodebelne češnje so po zimi skoro vse pozeble, takisto tudi preko zidovja na vrtu zasajene breskve, s katerimi smo mislili napraviti špalirje. Ob robu njive $374\frac{1}{1}$, $347\frac{1}{2}$ in $347\frac{1}{7}$, meječem na senošet parcelne številke 348, ter tudi ob črti, katera loči parcelo št. $353\frac{1}{1}$ od parcele št. $353\frac{1}{2}$, zasadili smo eno vrsto češpelj. Staro sadno

drevje je obrodilo prav dobro, posebno jabolka in češplje. Iz slabših jabolk smo napravili mošt, katerega smo ob trgatvi izlili na grozdne tropine, da je na njih pokipel. Ves mošt bode učenec in poslom v pijačo. Kar je pa bilo plemenitejših jabolk, shranili smo jih za prodaj ter za južino učencem. Češpelj smo nekoliko podelali v prunele, katere so bile na Dunaji v državni in v Ljubljani v deželni razstavi razstavljene.

Sicer smo pa lepše, debelejšje češplje posušili v dveh novih sušilnicah (sestave R. Dolenčeve), slabše, drobne pa shranili za slivovko. Vse tehnično uporabljeno sadje so prirédili učenci sami. Milijoni hroščev spomladi so sadju le malo škodili.

C. Poljedelstvo.

Ker so bile njive jako izsesane, v gospodarstvu pa bilo še vedno premalo gnoja, zato smo jih morali obdelovati bolj provizorski tako le.

Šest njiv pod kozolci, parc. št. 344/1, katere so na jesen 1886. leta nastale iz starega, uže popolnoma onemoglega deteljšča in leta 1887. nepognojene rodile koruzo, obsejali smo na široko z domačim dupavskim ovsom. Dve njivi — najspodnjejši — pa eno s poletnjim lanom, drugo pa z repo. Oves je uspeval do zora prav dobro, potem pa je vsled dežja, hudega vetra in ker je bil jako visok, grdo polegel; napadla ga je tudi kaj zelo rja, tako da je vsa slama počrnela ter smo jo le za steljo mogli porabiti. Zrnje je pa tudi postalo črnikasto in dalo je čuda dosti opremka.

Lan smo vsejali na sprašeno ter nekoliko s pepelom pognojeno njivo. Ta setev je bila le za poskušnjo. Neki sosedni veleposestnik in največi pridelovalec lanu v vsem novomeškem okraji je namreč pravil, da on seje lan za poslednji pridelek, to je že po ovsu, pa da mu vender prav dobro uspeva. No ta poskušnja je dokazala do dobrega, da ni tako; kajti res, da je velika suša lan takoj, kadar je bil vzkalil, hudo in dolgo stiskala, toda poleg vsega tega bi bil moral, ako bi količkaj resnična bila navedena trditev, bolje uspevati nego je. Lan ni bil v pravem pomenu besede čisto za nič. Repa, vsejana z Garet-ovim sejalnim strojem v vrste po 20 cm. vsaksebi na sprašeno ter iz nova po-

gnojeno njivo, obrodila je pa tako, da se je njeni obilnosti in lepoti kar vse čudilo.

Njivo pod Regerčjo vasjo, parc. št. ³⁴⁵/₁ — uže 15 let staro deteljišče, na katerem pa detelje uže skoraj ni bilo več poznati —, preorali smo na jesen 1887. leta, na spomlad 1888. leta pa na nepognojeno vsejali navadno turščico s sejalnim strojem v vrste po 35 cm narazen. Zaradi hude suše in ker so jo vrane in srake nadlegovale, vzkalila je zelo neenako, presledkasto, zato smo jo pozneje podsejali s sirkom. Okopavali smo jo z motikami, obisipali pa uže s plugom osipalnikom. Uspevala je krasno, daleč na okrog ni bilo enake videti. Ko je pa pričela zoreti, napadla jo je rja tako zelo, da je v osmih dneh vse listje popolnoma zrjavelo. No turščica je vendar dobro dozorela in dala obilen pridelek, sirek pa ni dozorel. Mej turščico je bilo po razorih tudi vsejanega nekoliko belega, drobnega, okroglega pritličnega fižola, ki je prav vrlo obrodil.

Na njivo, parc. št. ⁵¹⁷/₁, katere smo bili polovico leta 1887. obsejali s poletnim lanom, polovico pa z japonsko ajdo, speljali smo po snegu 70 velikih voz gnoja. Takoj ko je bil sneg skopnel, pričeli smo na jako skaloviti, poleg senožeti ležeči polovici njive rvati kamenje ter grmovje trebiti. To delo smo opravili ob svoji režiji. Ko je bilo blizu 100 voz kamenja izrvanega ter na stran speljanega, zagnojili smo njivo dobro, preorali jo, poravnali ter obsejali jo s krmsko peso, z okroglo, rumeno in rdečo oberndorferico, s sejalnim strojem v vrste po 30 cm narazen. Ker je pa za vso njivo nekoliko gnoja primanjalo, namreč ravno za tist del, koder smo kamenje porvali, napeljali smo ga nanj pozneje. Na tem delu pa nismo pese sejali, ampak presadili smo jo nanj z obsejanega dela lepo v vrste, zvlečene z markerjem. Okopavali smo vso z motikami, kajti zaradi strašanskega plevela ni bilo moči delati z okopovalnikom. Sejana pesa je uspevala krasno, presajena pa prav slabo. Razloček mej sejano in presajeno je uže od daleč bilo zapaziti, kaj pa šele od blizu. Žal, da je na jesen, ko naj bi se bila še prav močno debelila, po njenem listji nastala neka glivica, katera ga je kaj hitro malo da ne popolnoma uničila ter tako daljnjo raščo kar na mah ustavila. Vender je pa čuda obilno obrodila, osobito na obsejanem delu. Najdebelejša presajena je bila komaj tako debela kakor najdrobnejša sejana. To

je gotovo najboljši dokaz, da ravnaajo popolnoma napačno vsi tisti, kateri ne sejejo krmske pese na stalno mesto, ampak jo presajajo.

Krmsko peso pokladamo po zimi edino le molznim kravam, in sicer je dobiva vsaka po 15 kilogramov na dan. Po razorih med peso je bil nasajen takšen fižol, kakeršen med koruzo. Po pesi šno sejali s sejalnim strojem zimsko pšenico, katero smo kupili od oskrbništva veleposestva na Hmelniku, kajti domača je bila grdo snetljiva. Predno smo jo sejali, lužili smo jo v raztopljenem bakrenem vitrijolu. Vzkalila je ter se razvila do zime jako lepo. Na spomlad 1889. l. bodedo med njo na široko nasejali štajarske detelje, katere seme smo pridelali doma.

Na njivi parc. št. $374\frac{1}{2}$, katero smo bili leta 1887. pognojili ter obsejali s krmsko peso in za njo sè zimsko ržjo, rasla je leta 1888. rž in med njo štajarska detelja. Rž je jako slabo prezimila, pognila je namreč močno. Zato smo jo na spomlad podsejali z jaro ržjo ter jo prebranalí. Seveda ji je vsled tega slama ter tudi zrnje bilo jako različno. Zrnje smo prodali po 1 gld. 50 kr. mernik, slamo, kar je bilo otepov, porabili za steljo, škope pa nekoliko za nove plahte cvetličnjakovim oknom, nekaj pa je bode treba šele na spomlad 1889. l. za popravo slamnate strehe na domači pristavi in zidanici v Trški gori. Med ržjo sejana štajarska detelja se je razvila prav lepo ter dala prav izdatno košnjo.

Na njivi parc. št. $374\frac{1}{3}$, katera je bila leta 1887. obsejana z jarim ječmenom, kupljenim v Hani na Moravskem pa od nekega posestnika v Rudolfovem, rasla je štajarska detelja. Ječmenu smo nekoliko pognojili s koščeno moko, katero je tvrdka Luckmann in Bamberg v Ljubljani podarila za poskušnjo. Hanaški je uspel še precej dobro, domači pa čisto nič, kajti bil ni jari, ampak zimski. Gnojitve s koščeno moko je bilo malo poznati. Štajarsko deteljo smo potrosili zgodaj na spomlad, ko je še sneg po njej ležal, s pepelom, nekoliko z domačim, večinoma pa z nakupljenim. Detelja je bila tako lepa, da se ji je vse čudilo. Neki sosed je rekel, da dá 600 gld. za celoletno košnjo. Kosili smo jo razen prostora za seme dvakrat, tretjo košnjo pa smo pokrmili zeleno.

Na njivo parc. št. ³⁴⁷/₄, katere je bilo leta 1887. nekoliko, pa nepognojene, obsejane s pšenico, in nekoliko, a pognojene, z repo, pognojili smo (kolikor je ni bilo za repo gnojne) z domačim in nakupljenim gnojem prav dobro ter obsejali je nekaj z zimsko pšenico, nekaj z jarim hanaškim ječmenom in med njim tudi s korenjem. Pšenica je prezimila prav dobro, obrodila tudi vrlo, ali snetljiva je bila pa tudi tako, da ni bila za seme. Ječmen pa je ostal kaj nizek in bil drobnega zrnja. V bodoče ne bomo več sejali jarega ječmena. Korenje je obrodilo prav dobro, toda obdelovanje stalo je pa tudi toliko, da bi ga gotovo nikdar več ne sejali, ako bi ne bilo za prasičjo rejo tako rekoč „po-trebno zlo“ v gospodarstvu.

Po pšenici smo sejali japonsko ajdo, katera je prav dobro obrodila. Pšenico in ječmen smo sejali s sejalnim strojem v vrste, ajdo pa z roko na široko. V prihodnje pa bomo tudi ajdo sejali s strojem. Pšenično in ječmenovo slamo smo porabili, ker je bila rjasta, le za steljo.

Na njivi parc. št. ³⁴⁷/₆, na kateri je leta 1887. rasla le ajda, bil je leta 1888. oves, in sicer dupavski. Obrodil ni celo ne tako dobro kakor na njivah parc. št. ³⁴⁴/₁. Ostal je kaj nizek, kajti njiva ni že Bog ve koliko let videla gnoja, toda polegel ni in vsled tega ni bil tako snetljiv, pač pa po mnoga mesta grdo ušiv.

Na njivi parc. št. ³⁴⁷/₉, katera je bila leta 1887. skoraj zgolj le zaradi slame in pa zato, da ni ostala prazna, obsejana z jaro ržjo, rastel je leta 1888. krompir. Pognojili smo jo dobro z domačim gnojem in krompir sadili za plugom v vsako drugo brazdo. Sadili pa smo več vrst, kakor: eneido, snowflake, magnum bonum, rogljičkar (kifelčar) beli, rožnik beli, rožnik modri, rogljičkar rdeči, ribničana in rožnik navadni. Prve tri vrste smo kupili od c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani, druge pa razen ribničana, ki smo ga kupili od nekega Novomeščana, pridelali smo leta 1887. doma. Obdelali pa smo ga tako le: Kadar je bil prirastel iz zemlje, povlekli smo ga prav dobro z brano, pozneje okopali z rokami, naposled pa obsuli z osipalnikom. Po razorih je bil nasajen fižol, ki je sploh obrodil prav dobro, krompir pa tudi, dasi je bila njiva prej kaj pusta in tudi na njo napeljšani gnoj nič kaj posebno dober, kajti vso zimo smo zaradi pomanjkanja listja nastilali večinoma le s žaganjem. Pridelali smo ga dosti in

lepega, le žal, da je močno gnil. Rabi pa le za dom, drobni za prasiče, debeli za kuho. Po njem smo obsejali njivo sè zimsko ržjo s sejalnim strojem. Prav lepo je prirasla v zimo.

Za mali ogliček te njive tik senožeti parc. št. $347/8$ je primanjalo krompirjevega semena, in obsejali smo ga s turščico, z domačim dolenjskim rumenim činkvatinom, a poškodovale so jo močno vrane in srake, kar je je ostalo, pa ni dozorela.

Parcelico št. $347/4$ smo obsejali z nemško deteljo (lucerno) pod oves, ki je bil najbolj ušiv. Detelja je pa tudi zaradi kaj puste zemlje ostala slabotna, zato jo bode treba na spomlad potrositi s pepelom.

Sosedna parcela št. $347/8$ je bila še leta 1887. njiva, katero pa smo pod oves obsejali z raznimi travami in deteljami, osobito z esparzeto, in jo tako izpremenili v travnik. Ta mešanica je uspela kaj dobro. Ker je pa na tej parceli po treh mestih med kamenjem raslo gosto grmovje, izkrčili smo oboje. Kamenja smo izrvali gotovo 60 do 80 voz in porabili ga precèj za posipanje iz Kandije v Šmihel držeče občinske ceste, grmovje pa smo na mestu sežgali ter pepel raztrosili po iztrebljenem prostoru, katerega smo potem obsadili z navadno turščico in bučami. Turščica ter tudi buče so uspevale jako dobro. Bodočo spomlad bomo ves ta prostor obsejali s travno in deteljno mešanico pod oves ter ga tako izpremenili v senožet.

Na njivi parc. št. $349/1$ je bila leta 1887. vsejana prava francoska lucerna (provanska), katera je krasno uspela. Na spomlad 1888. leta smo pa morali na njej vkljub vsemu popolnoma opravičenemu upiranju vodstva napraviti gozdarsko sejalnico parc. št. $349/2$. S tem je bil lep del krasne lucerne uničen, ter pokvarjena tudi deveta njiva, katera je za pravilno kolobarjenje skoraj neogibno potrebna šolskemu gospodarstvu. Pridelano lucerno smo vso pokrmili zeleno.

Mala njivica parc. št. 351 je bila leta 1887. čez in čez obsajena z najboljšo vrsto vinogradnih bek, namreč z rjavo vipavsko beko, med njimi pa je bil nasejan mangold za seme. Ker so ga po zimi miši tako zelo poškodovale, da se je jako izredil, nasejali smo vmes še korenja in salate za prasiče. Mangold je obrodil jako veliko semena, tako da bode že letos mogoče na parceli št. $341/1$ (njiva pod kozoleci) eno celo njivo ž njim

obsejati. Toliko mangolda pa bomo sejali v šolskem gospodarstvu v bodoče vsako leto zaradi prasičje reje. Ta rastlina daje namreč v prvem letu od setve pa do zime kaj obilo jako tečnega, pesi popolnoma podobnega listja, katero je prasičem najizvrstnejša krma. Ako danes na katerem kraju požanješ mongoldovo listje, doraste ga v štirinajstih dneh zopet ravno toliko, kolikor si ga požel. No mangold daje pa še tudi v drugem letu obilo prasičje krme od najzgodnejše pomladi pa noter do meseca junija, ko gre v seme.

Na parceli ³⁵³/₂ (bodoči ameriški trtnici), katera je bila leta 1887. staro, preorano deteljjišče, po njem pa je rasel krompir, in sicer po nekatere kraje podgnojen s pepelom, po nekatere z živalskim gnojem, ali pa tudi brez vsega gnoja —, na njej smo sejali belo ameriško turščico, zvano „konjski zob“, s sejalnim strojem v 20 cm oddaljene vrste.

Ker smo jo namenili za zeleno krmo, obdelovali je nismo nič več dalje. Le na enem konci smo izredčili, okopali ter obuli toliko stebel, kolikor smo jih odločili za seme. Obnesla pa se je izborno, kajti dala je toliko krme, da je nikakor ni bilo mogoče pokrmiti, ampak morali smo je veliko, kadar je bila šla v cvet, požeti, posušiti ter shraniti za zimsko krmo. Semenska stebila so vzrasla povprek tri metre visoka in še viša, in vsako steblo je imelo najmanj po dva velikanska klasa. To turšičo bomo sejali tudi v prihodnje.

Na mali njivi za cvetličnjakom parc. št. ³⁵⁷/₃, to je na zelniku, nasadili smo troje zelje, namreč: domače dolenjsko, ljubljansko ali kašeljško in nemško bravušviško. Poleg najboljše potrežbe smo ga pridelali komaj in komaj za domačo rabo, kajti naselilo se je po njem strašansko veliko zelišnatih stenjc (šoštarjev), ki so ga uničevale. Prilичno se je najbolj obneslo kašeljško zelje. Okolo zelnika je bil nasajen natiški fižol nove vrste z belim stročjem, katerega smo kupili od E. Mauthnerja, semenskega trgovca v Budapešti. Ta vrsta se je izkazala prav dobra.

Senožet pod Regerško vasjo parc. št. ³⁴³/₂ ter tudi ostalo senožet v ravnini parc. št. 348. smo na spomlad prevlekli čez in čez sè senožetno brano, oziroma senožetnim stružcem, katerega smo naredili doma. To delo je bilo jako uspešno. Sena smo pridelali, dasi mu je bilo zaradi suše marcija in aprila meseca

prav slaba letina, zelo veliko, kolikor leta 1887., otave pa še več. To in sploh vso krmo smo pospravili ob ugodnem vremenu. Vnuko pa smo popasli.

Sploh je bila letina za šolsko gospodarstvo leta 1888. razen vina, zelja in lanu po vsem dobra. Vsega smo pridelali dosti, le žal, da je bila večina pridelkov po zajedalcih (glivicah) in mrčesih močno poškodovana. Vsi pa so zaradi kaj čudnih tukajšnjih delavcev prav drago pridobljeni, tržne vrednosti pa nimajo razen krme, katero rabimo vso za domačo živino, skoraj nobene.

V letu 1888. smo popravili, to je posuli, vse pote po gospodarstvu, kateri so bili že tako zanemarjeni, da se je voz sena prav na planem lahko zvrnil.

D. Živinarstvo.

Goveje živine smo leta 1888. dokupili dve glavi, namreč eno deputatno kravo (kmečko) za vinščaka v Trški gori (53 gl. 50 kr.) in eno čistokrvno marijedvorskó za šolski hlev za 100 gl. od pokojnega gospoda V. Jombarta, veleposestnika v Klevevži. Kupili pa smo jo zaradi tega, ker je začelo mleka za prodaj primanjkovati. Dobrih kupcev je tod težavno dobiti mleku, zato se mora vsak, ki ga prodaja, potruditi, da si ohrani svoje naročnike. Dve domači junici, ena čistega marijedvorskega, druga mešanega muricedolskega plemena, sta se otelili. Tele je prvi poginilo, drugo pa smo prodali mesarju. Konec leta 1888. je šola imela enega čistokrvnega švickega bika, dve čistokrvni marijedvorski kravi, eno čistokrvno muricedolsko kravo, tri mešanokrvne domače krave, dve mešanokrvni domači junici in štiri vole.

Prasičev smo redili 10: dva čistokrvna angleška (merjasca in svinjo), kupljena leta 1887. od g. Josipa Lenarčiča na Vrhniki —, eno plemeno svinjo križanega (sufolk domačega) plemena, eno plemeno svinjo čisto domačega plemena in štiri prasiče za domačo rabo, mej temi enega deputatnega prasiča vodje. Merjasec je bil za pleme slab in nesposoben. To smo gospodu J. Lenarčiču naznanili, in mož je bil toliko blag, da je maja meseca zastonj poslal drugega čistokrvnega jorkširskega merjaščeka. Jorkširska svinja se ni hotela nikakor plemeniti, in zato smo jo opitali ter zaklali. Bila je 20 mesecev stara ter tehtala popolnoma čiste teže 181 kilogramov. Zaklali smo tudi merjasca, kateri je

pa bil medel. Plemena svinja križanega plemena, krasna velikanska žival, poginila je za porodom z osmimi mladiči vred. Plemena svinja domačega plemena se ni še oprasila. Uže novembra meseca smo dokupili 6 mladičev domačega plemena za zimsko rejo in od g. J. Lenarčiča zopet eno čistokrvno jorkširsko svinjico. Vodstvo namerava glede prasičje reje z jorkširskim merjascem čisto jorkširske sufolske in turopoljske svinje plemeniti in mladiče prodajati, za domačo porabo pa največ 8 prasičev na leto rediti.

Konja ima šola dva, katera dobro služita. Kokoši si bomo omislili šele na spomlad 1889. l.

S Slapa na Grm pripeljane čebele križanega italijansko-kranjskega plemena smo na jesen vse uničili. Izkazalo se je, da so tudi na Dolenjskem slabo plodne, in zato jih bomo nadomestili s čisto kranjskim, to je gorenjskim plemenom.

E. Zelenjadarstvo.

Na vrtu in nekoliko tudi v sadni sejalnici smo gojili razno kuhinjsko zelenjavo za domačo porabo ter tudi prodajo. Dasi je bil vrt strašansko zanemarjen, po nekaterih oddelkih še slabejši mimo kake srednje dobre njive, uspevala je vsa zelenjava razen zelnatih rastlin prav dobro. Zelnate rastline so pa uničevale zelišnate stenice (šoštariji) tako močno, da ni bilo skoraj nič pridelka. Vsi uporabljeni pripomočki niso proti strašanskemu številu tega ostudnega mrčesa skoraj nič izdali, tako da je vodstvo uže skoraj sklenilo eno leto čisto nič zelnatih rastlin saditi, da bi tako to golazen odpravili. Na oddelkih parc. št. $354/3$ in $354/4$ zasadili smo 600 šparglovih korenin naslednjih vrst: eibenšicke, najzgodnejše iz Montrella, in angleškega orjaka. Korenike smo kupili od tvrdke Edmund Mauthner v Budapešti. Prijele so se skoraj vse, toda šparglov hrošček se je prikazal po rastlinah tako zelo, da so jih njegove gosence do tal požrle, in sicer do jeseni trikrat. Dosti sadik je vsled tega poginilo, kajti vse obiranje ni nič pomagalo. Šparglov bomo zasadili še dve veliki lehi, namreč tisti tik pod vrtnim podzidjem, katero loči vrt od sadne sejalnice, to pa zato, ker jih je prav lahko in dobro prodati. Leta 1889. bomo pričeli obilo semena zelenjadnih rastlin pridelovati za prodaj.

F. Gospodarski mrtvi inventar.

Gospodarski inventar se je pomnožil v letu 1888. za naslednje predmete:

- 1.) za štiri otrepalnice za otrepanje prediva (doma narejene);
- 2.) „ dva grebena za mikanje prediva (doma narejena);
- 3.) „ eden sejalen stroj devetih vrst sisteme Garret, kupljen od tvrdke E. Kühne v Wieselburgu na Ogerskem (233 gld.);
- 4.) „ eden trijer;
- 5.) „ dva vinska soda in eno bariglo;
- 6.) „ ene nove gospodarske sanke;
- 7.) „ eno blagajnico (Wertheimerico);
- 8.) „ eden lesen valjar za poljedelsko rabo (doma narejen);
- 9.) „ eden mlin za trenje jabolk (doma narejen);
- 10.) „ eno trugo za rezanje rezanice (doma narejeno);
- 11.) „ eden čoln za prepeljavanje vinščaka in delavcev iz Trške gore v Smoleno vas in tjakaj čez Krko;
- 12.) „ več manjših gospodarskih in kuhinjskih predmetov, kakor stroj za lupljenje krompirja, tehtnico za tehtanje kruha, vile, grablje itd.

G. Gozdarstvo.

V gozdarski sejalnici smo nasejali 400 m^2 smrek, črnih borovcev in nekoliko tudi primorskega borovca (*pinus pomilio*). Smreke in borovci so vzkalili prav gосто, primorskega borovca pa ni nič priraslo. Dasi smo pridno zalivali ob suši in trikrat pleli, posušila so se vendar do zime skoraj vsa drevesca. Temu je bil kriv ravno preobilni plevel, večinoma perenka (raba), s katere koreniki je bila vsa zemlja preprežena. Z vsako izrvano perenčno koreniko izrvali smo namreč tudi dokaj drevesec, kolikor jih pa nismo izrvali, zrahljala so se okolo korenin tako, da so se pozneje posušila.

V hosti, dokupljeni od g. Fr. Kastelica iz Rudolfovega, ter tudi v hosti, dokupljeni od Janeza Goloba iz Vrha, določili smo meje ter nagrabili tudi nekoliko listja, ali zaradi neugodnega vremena dosti premalo.

Po jako skaloviti parceli št. 430 na vzhodni strani gradu zasadili smo več sto smrek. Na spomlad 1889. bomo nadalje sadili.

IV.

Poročilo o stavbah.

Nad vzhodnim traktom gradu smo postavili popolnoma nov strešni stol ter ga pokrili z opeko. Pod njim smo napravili tudi čisto nov strop, stanovanje za tretjega učitelja, stopnice pod streho, hodnik v bodočo tretjo spalnico učencev in bolniško sobo. Pred kuhinjo in kuhinjsko shrambo smo prestavili nekoliko železni, nekoliko leseni mostovž, kateri je prej bil na severni strani dvorišča, da je lahko hoditi do stanovanja adjunktovega. Iz stanovanja tretjega učitelja drže nova dvojna vrata v spalnice in umivalnico učencev. Prejšnjo malo kuhinjo smo prenapravili v kemični laboratorij in v njem napravili tudi kemično ognjišče. Prostor zraven kemične kuhinje, kateri je bil prej po paradanah razdeljen v tri predele, izpremenili smo, odstranivši paradane, v eden sam prostor, to je v kabinet za zbirke fizikalij, mineralij, živali, raznih modelov, za razne veterinerne zbirke in za knjižnico. Po hodniku smo napravili nova tla, tri nova zunanja zimska okna, troja nova vrata, katerih vodijo ena v šolsko sobo drugega tečaja, druga v šolsko sobo prvega tečaja in tretja na mostovž pred deželno sobo. Šolskim sobam smo naredili tudi nova zunanja poletnja in zimska okna, v sobi drugega tečaja tudi novo železno peč.

Hodniku pred deželno sobo smo napravili nova tla, nova zunanja zimska okna in nova vratca na novo stranišče.

Deželni sobi smo napravili novo zunanje poletnje in zimsko okno in jo prepleskali.

Iz nje smo napeljali tudi žico električnega zvonca v poselsko sobo. Sploh smo premazali vsa leta 1887. narejena nova okna in vrata v drugo in tretje.

Na hodniku smo prezidali leta 1886. napravljeno kuhinjsko shrambo in sobo vodjinih poslov tako, da ni treba adjunktu šele po zunanjem, pod kapom napravljenem mostovži v svoje stanovanje hoditi, ampak naravnost na hodnik. Za stanovanje adjunktovo smo omislili troja nova vrata.

Leseno lopo nad vodnim reservoarjem sredi dvorišča, postavljeno leta 1887., prevlekli smo dvakrat s karbolinejem,

V stolpu smo napravili štiri nova poletnja okna in uro, ki kaže na dve strani ter bije četrтинke in ure.

Pri tleh smo zgradili nov hlevček za teleta (glej podobo). V kleti smo napravili dvojna nova vrata, ena drže na dvorišče, druga pa iz stiskalnične kleti v vinsko klet. V sadni kleti (malo nizko nadstropje, ki je samo za se nad vinsko kletjo in pod deželno ter peto sobo vodjino v prvem nadstropji) napravili smo za shrambo sadja potrebne police. Jedilnica učencev ter tudi shramba za petrolej sta dobili nova vrata. V shrambi za seno na vzhodni strani gradu smo napravili v steni, proti gradu obrnjeni, nova vrata, pred njimi pod novim podstrešjem nov mostovž in nove, na dvorišče vodeče stopnice. Uravnali pa smo zato tako, da ni več potreba po krmo hoditi okolo hiše na vzhodno, proti burji obrneno stran, kar je posebno v zimskem času bilo jako neprilичno. Prejšnjo lužo na južni strani gradu, v katero se iz vodnega resevoarja odteka voda, kar je je preveč, obzidali smo ter ji napravili potrebno zapornico.

Prejšnji pasji hlev pred gradom smo, kolikor ga je bilo slabega, porušili, kar ga je bilo pa dobrega, popravili popolnoma, naredili mu tudi nov strop ter novo škodlasto, s karbolinejem dvakrat prevlečeno streho. V ta prostor smo postavili dve sadni sušilnici, sestave vodje R. Dolenca.

Na zelenjadnem vrtu je nekega dne hud vihar odnesel cvetličnjaku vso streho, katero smo šele leta 1887. iz nova pokrili s škodlami. Postavili smo jo zopet iz nova, škodle pa prevlekli dvakrat s karbolinejem. S karbolinejem smo tudi dvakrat prevlekli leseno hišico pri mlinu na Težki vodi, v kateri je vodna pumpa in kolo samo. Porušeno obzidje zelenjadnega vrta sezidali smo na zapadni in nekoliko tudi na severni strani novo, sredi njega na zapadu pa napravili vrata do sejalnice, v katero vodi osem lesenih stopnic.

V. Š t a t u t

deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu pri
Rudolfovem.

Sklenil deželni zbor kranjski v XVI. seji dne 21. januarja 1888. l.

§ 1.

Vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu pri Rudolfovem je kranjski deželni zavod.

§ 2.

Namen tej šoli je:

a) da mladeniče kmetskega stanú, ali one, kateri se želé po dovršeni osnovni šoli pečati s posameznimi strokami kmetovanja, posebno z vinarstvom in sadjarstvom, s čebelarstvom in vrtnarstvom itd., strokovno tako izобрази, da bodo sposobni, vsako kmetsko posestvo srednje velikosti umno obdelovati, oziroma oskrbovati;

b) da ljudskim učiteljem in sploh vsakemu daje priliko poučevati se o navedenih gospodarskih strokah;

c) da z umnim gospodarstvom na veleposestvu grmskem, na katerem se nahaja šola, ter po vinogradih in sadovnjakih, kateri spadajo k tej šoli, prebivalstvo vzbuja k dejanskemu posne-manju, in

d) da po deželi razširja dobra sadna in trsna plemena.

§ 3.

Šola spada v vrsto nižih kmetijskih šol; pouk traja dve leti.

§ 4.

Za šolo so ustanovljene deželne ustanove (deset) po 120 gld na leto, katere oddaje deželni odbor. S privoljenjem deželnega odbora se v šolo vzprejemajo tudi plačujoči učenci in frekventanti.

§ 5.

Kdor želi vstopiti v šolo, mora dokazati:

- a) da je dovršil 16. leto; vendar se izjemno telesno posebno krepki mladeniči vzprejmo po dovršenem 15. letu; mladeniči, ki so dovršili 24. leto, ne vzprejmo se več v šolo;
- b) da je telesno sposoben;
- c) da je lepega vedenja;
- d) da je osnovno šolo zvršil z dobrim uspehom;
- e) da napravi vzprejemni izpit v dokaz dovoljne izobraženosti

§ 6.

Učenci so ali notranji, kateri v šoli dobivajo hrano in stanovanje (štipendisti so vsi notranji učenci), ali vnanji, kateri stanujejo v okolici ter se sami hranijo.

Vsak notranji učenec plača za hrano, stanovanje in pouk v šolsko blagajnico po 120 gld. na leto v mesečnih predplačnih zneskih po 10 gld. Ustanove se štipendistom ne izplačujejo na roko, ampak v šolsko blagajnico. Neštipendisti, naj bodo notranji ali vnanji učenci, plačujejo po 20 gld. šolnine na leto v polletnih predplačnih zneskih po 10 gld. — Pravico oproščati od šolnine ima deželni odbor. Vsak notranji učenec mora, kadar vstopi v šolo s seboj prinesiti določeno potrebno obleko in perilo. Razen tega si mora vsak učenec, bodi si notranji ali vnanji, v prvem meseci po vstopu v šolo predpisano šolsko obleko omisliti ob svojem. Za snaženje perila mora vsak učenec sam skrbeti.

§ 7.

Učiteljski zbor je:

- a) za teoretični in praktični pouk: 1. vodja, zajedno prvi učitelj; 2. pristav, zajedno drugi učitelj; 3. tretji učitelj; 4. pomočna učitelja, namreč: katehet in učitelj za živinozdravstvo.
- b) za praktični pouk: 1. gospodarski opravnik; 2. vrtnar; 3. vinščak.

§ 8.

Nadzorstvo šole in gospodarstva pristoji deželnemu odboru, neposredno vodstvo pa šolskemu vodji.

C. kr. poljedelskemu ministerstvu pristaja do šole vpliv, določen v normalnem ukazu z dne 24. marcija 1877, št. 3150, točka 6./a—d.

§ 9.

Učiteljskega zbora ude in šolske služabnike imenuje deželni odbor. Prositelji za stalne učiteljske službe morajo dokazati potrebno učno sposobnost. Vodjo in učitelje stalno imenovati možno je le s pritrjenjem c. kr. poljedelskega ministerstva. Za stalno nameščene učitelje veljajo določila v dekretu za imenovanje in pa službena pragmatika za kranjske deželne uradnike.

Program

deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu
pri Rudolfovem.

A. Namen zavodu.

Vinarska, sadjarska in poljedelska šola na Grmu je kranjski
deželni zavod in ima namen:

a) da mladeniče kmetškega stanú, ali one, kateri se žele
po dovršeni osnovni šoli pečati s posameznimi strokami kme-
tovanja, posebno z vinarstvom in sadjarstvom, s čebelarstvom
in vrtnarstvom itd., strokovno tako izobrazijo, da bodo sposobni,
vsako kmetško posestvo srednje velikosti umno obdelovati, oziroma
oskrbovati;

b) da ljudskim učiteljem in sploh vsakemu daje priliko
poučevati se o navedenih gospodarskih strokah;

c) da z umnim gospodarstvom na veleposestvu grmskem,
na katerem se nahaja šola, ter po vinogradih in sadovnjakih,
kateri spadajo k tej šoli, prebivalstvo vzbuja k dejanskemu po-
snemanju, in

d) da po deželi razširja dobra sadna in trsna plemena.

Vsa uredba zavoda, skupno stanovanje, skupna hrana, raz-
delitev dela in časa, načrt pouka, hišni in poslovni red, vse mora
navajati v to, da se učencem vcepi ljubezen do kmetijstva, in
da se vzgojé za praktično kmetijsko življenje in sistematično delo.

V ta namen se morajo učenci v šoli seznaniti z vsemi
umnemu kmetovalcu dandanes potrebnimi vednostimi in znanjem.
Vrhu tega se morajo pa tudi v šoli privaditi npravnemu in pre-
prostemu življenju, ščedljivosti, zmernosti, delavnosti in sploh
težavam kmetškega stanú.

Tudi gledé občevanja in vedenja z ljudmi se morajo toliko
olikati, kolikor se v tem oziru dandanes od omikanega kmeto-
valca zahtevati sme in mora.

B. Vodstvo zavoda.

Šolo in gospodarstvo nadzoruje deželni odbor, neposredno vodstvo pa ima šolski vodja.

C. kr. poljedelskemu ministertvu pristaja do šole vpliv, določen v normalnem ukazu z dne 24. marcija 1877, št. 3150, točka 6./a—d.

C. Šolsko osebje.

a. Redni učitelji.

1. Vodja kot učitelj uči vinarstvo (t. j. trtarstvo in kletarstvo), sadjarstvo in zelenjadarstvo.

Vodja je zajedno oskrbnik šolskega gospodarstva v obče in še posebe gledé trtnih kultur (vinogradov, trtnic) sadjarskih kultur, zelenjadnega vrta in terišča.

2. Pristav kot učitelj uči poljedelstvo, rastlinarstvo, živinarstvo, uredbo kmetskega gospodarstva, kmetijsko knjigovodstvo, kmetijsko tehnologijo, praktično zemljemerstvo, risanje in kemijo. Pristav oskrbuje po navodilih vodje vse poljedelske kulture (njive, senožeti), živinske hleve in shrambe za vse pridelke, izimši shrambe za vino, sadje, zelenjad in predivo. Pristav vodi tudi z vodjo vred gospodarske knjige in ž njimi spojene račune.

3. Tretji učitelj uči slovenščino, spise, računstvo, geometrijo in geometrično risanje, zemljepisje in prirodoznanstvo, (živalstvo, rastlinstvo in rudoslovje), fiziko in klimatologijo, čebelarstvo in petje.

Tretji učitelj nadzoruje neposredno učence in knjižnico. Kadar treba, mora pomagati vodji v pisarni.

b. Pomočni učitelji.

1. Duhovnik, za verouk in za navod učencev k izpolnjevanju krščansko-katoliških verskih dolžnosti.

2. Učitelj živinozdravstva.

c. Navodniki ali prvi delavci pri praktičnih delih učencev.

1. Gospodarski opravnik, za navod pri delih na polji, po hlevih, žitnicah, v vinski kleti i. t. d.

2. Vrtnar, za navod pri delih v drevesnici in trtnici, na zelenjadnem in cvetličnem vrtu, v sadovnjaku in čebelnjaku, v sušilnici in sadni kleti.

3. Vinščak, za navod pri vinogradnih delih.

D. Učenci.

Učenci so ali notranji, kateri v šoli dobivajo hrano in stanovanje (štipendisti so vsi notranji učenci), ali vnanji, kateri v okolici stanujejo ter se sami hranijo.

Vsak notranji učenec plača za hrano, stanovanje in pouk v šolsko blagajnico po 120 gld. na leto v mesečnih predplačnih zneskih po 10 gld. Ustanove se študentom ne izplačujejo na roko, ampak v šolsko blagajnico. Neštudenti, naj bodo notranji ali vnanji učenci, plačujejo po 20 gld. šolnine na leto v polletnih predplačnih zneskih po 10 gld. — Pravico oproščati od šolnine ima deželni odbor. Vsak notranji učenec mora, kadar vstopi v šolo, s seboj prinesiti določeno potrebno obleko in perilo. Razen tega si mora vsak učenec, bodi si notranji ali vnanji, v prvem mesecu po vstopu v šolo predpisano šolsko obleko omisliti ob svojem. Za snaženje perila mora vsak učenec sam skrbeti.

Vzprejem učencev.

Da se učenec vzprejme v šolo, mora dokazati:

1. da pritrujejo vstopu v šolo starši ali varuh;

1. da je prosilec dovršil 16. leto, le če je kdo telesno posebno krepak, vzprejme se tudi po dovršenem 15. letu; kdor je že dovršil 24. leto, ne vzprejme se več v šolo;

3. da je prosilec z dobrim uspehom dovršil osnovno šolo, ali,

4. da je obiskoval kako meščansko ali srednjo šolo, kar mora dokazati s poslednjega tečaja spričalom;

5. da je telesno sposoben zvrševati navadna kmetijska dela brez posebne težave, osobito da ni telesno pohabljen;

6. da je dovolj izobražen, kar je dokazati s povoljnim vzprejemnim izpitom.

Prošnje za vzprejem je izročati vodstvu, katero jih predlaga deželnemu odboru.

Prošnji mora priložiti vsak prosilec:

Krstni in domovinski list, spričalo o telesnem zdravju in o cepljenih osepnicah, spričalo o lepem vedenju, šolsko spričalo; plačujoči pa še tudi svojeročno podpisano izjavo staršev ali varuha zastran plačilnih pogojev.

V šolo vzprejeti notranji učenec mora s seboj prinesiti:

1. vsaj troje spodnje hlače; 2. vsaj štiri srajce; 3. dve ovratni ruti; 4. četvere nogavice ali onuče; 5. šest žepnih robcev; 6. dve brisalki; 7. dvoje močne čevlje za delovnike, ene finejše pa za nedelje in praznike; 8. vsaj eno zimsko in eno poletnjo vsakdanjo obleko; 9. dva glavnika, ščetko za zobe, ščeti za obutal in obleko; 10. eden nož, ene vilice, eno žlico in eno čašo. Razen tega si mora vsak učenec, bodi si notranji ali vnanji, v prvem meseci po vstopu v šolo ob svojem omisliti:

1. ene močne modre platnene hlače in eno ravno tako platneno bluzo za rabo pri praktičnem delu; 2. uniformo *a)* sive suknene, zeleno paspulovane hlače; *b)* sivo sukneno bluzo s šolskim znamenjem na ovratniku; *c)* močno lodnasto površno zimsko suknjo; *d)* siv klobuk z zelenim trakom. Vso uniformo preskrbuje vodstvo. Plačuje se lahko tudi v obrokih. Vse perilo učencev mora biti razločno zaznamenovano s pričetnimi črkami imena dotičnega učenca.

Pravico do deželnih ustanov, katere razpisuje deželni odbor imajo le rojeni Kranjci, in sicer praviloma le sinovi na Kranjskem kmetujočih staršev.

E. Pouk.

Pouk se začenja vsako leto 3. novembra in se končuje z zadnjim oktobrom prihodnjega leta. O veliki noči imajo učenci 12 dni počitnic, v poletnjem času pa eden mesec, od 1. do zadnjega dne avgusta, v katerem času je učiteljski tečaj.

Poučni jezik je slovenski. Pouk je razdeljen na dve leti in v teh na štiri tečaje, dva zimska in dva poletnja. Zimski tečaj traje od 3. novembra do konca aprila prihodnjega leta, poletnji od 1. maja do 31. oktobra, toda z enomesečnimi počitnicami meseca avgusta. Pouk je teoretičen in praktičen. Teoretičnemu pouku je namen dopolnjevati in razširjevati nauk osnovne šole, osobito pa, da se učence izuri v vseh pomočnih in strokovnih vednostih, katere so dandanes neogibno potrebne za umno kmeto-

vanje. Vse, česar se učenci v šoli strokovnega teoretično uče, izvršujejo praktično pod navodom učiteljev in prvih delavcev v šolskem gospodarstvu, to je po vinogradih, kleteh, v drevesnici, na sadnem in zelenjadem vrtu, po njivah in senožetih, po hlevih in po delarnicah. Po tem načinu imajo priliko, da se priuče popolnoma in spretno vsakemu praktičnemu delu.

Teoretični pouk se vrši posebno obsežno v zimskih tečajih, praktični pa v poletnjih. Izimši nedelje in praznike in soboto popoldan je v zimskih tečajih vsak dan po 4 do 5 ur teoretičnega pouka, v poletnjih pa po 3 do 4 ure. Ob nedeljah in praznikih, kakor tudi ob sobotah popoldne so učenci prosti, da izdelujejo svoje naloge, da rišejo in se odpočijejo. V zimskem času je teoretični pouk zgodaj zjutraj in zvečer, v poletnjem času pa okolo poludne.

F. Učni pripomočki.

1. Dve šolski sobi (1. in 2. leta) z raznimi stenskim ploščami in zbirkami.

2. Knjižnica z več sto strokovnimi knjigami, brošurami in časniki.

3. Zbirba fizikalnih aparatov, modelov, semenja, umetnih gnojil in krmskih nadomestil.

4. Kemična delarnica (laboratorij) z raznimi kemičnimi aparati, z zbirkami kemikalij, s kemičnim ognjiščem i. t. d.

5. Delarnica v kateri učenci opravljajo vsa tista ročna dela, ki se na prostem, osobito po zimi, ne dajo opravljati, kakor požlahtnjevanje sadnega drevja v rokah, čiščenje in razvrščevanje bek (vrb), pletenje košev, izdelovanje prediva i. t. d.

6. Tehnična delarnica z žganskim kotlom, s pasterizujočim aparatom, s sadno sušilnico, z aparatom za hitro napravo kisa in s tremi filtrovalnimi aparati.

7. Kipelna klet s stiskalnico, kipelnimi kadmi za napravo belega in črnega vina, z grozdnim mlinom, z robljalno mrežo i. t. d.

8. Vinska klet z zalogo namiznega in buteljskega vina in domačega sadnega mošta. Vsa dela v kipelni in vinski kleti opravljajo učenci.

9. shramba Mlečna in ž njo v zvezi sirarnica.

10. Govej hlev.

11. Konjski hlev.

12. Svinjak z angleškimi, domačimi in križanimi plemeni.

13. Ovčji hlev.

14. Lopa za shranitev orodja in strojev s konjskim gonjačem, z mlatilnico, z žitno čistilnico, z rezalnico za korenstvo, s terilnico za lan in z žago za drva.

15. Gospodarske kulture po zemljiščih, k šoli pripadajočih:

Med njimi:

a) Vinograda v Smoleni vasi in v Trški gori.

b) Trtnica, pri katere nasadu se bode ozirati na trtno uš in na dotične vladne ukaze.

c) Sadna sejalnica za pridelovanje sadnih divjakov.

d) Sadna drevesnica za vzgojevanje visokodebelnega in pritličnega drevja raznih plemen in najpriporočnejših namiznih in gospodarskih vrst.

e) Sadovnjak za pridelovanje sadja: namiznega, svežega za prodaj, gospodarskega za sušenje v ameriški sušilnici in za naravno mošta.

f) Zelenjadni vrt s cvetličnjakom, z gorkimi in prezimnimi lehami, obkrožen z najraznejšimi francoskimi sadnimi špalirji in drugimi umetnimi oblikami sadnega drevja. Posebno se bode skrbelo za pridelovanje razne navadne in fine kuhinjske zelenjave kakor tudi za pridelovanje raznega zelenjadnega in cvetličnega semena za splošno prodajo.

g) Gozdarska sejalnica.

h) Čebelnjak s stalnim, gotovim številom najboljših dzierzonovanih močnih panjev in z vsemi drugimi, umnemu čebelarstvu potrebnimi pripravami in orodjem.

i) Pred šolskim poslopjem precej obsežen park, zasajen z raznimi domačimi gozdnimi drevesi in grmi, s slovenskimi, nemškimi in latinskimi botaničnimi napisi.

k) Ostala zemljišča: Njive, po katerih se bodo pridelovale najpriporočnejše poljedelske rastline v namen, da se pridela fino semenje in pa krmske rastline. Senožeti, gnojene z gnojnico in kompostom ter kolikor mogoče tudi namakane z vodo iz „Težkega potoka“, v katerem se bode tudi nekoliko gojilo umetno rakarstvo in ribarstvo (karpi).

G. Razdelitev pouka.

1. Verouk.

V I. in II. letu, v obeh tečajih, 48 ur.

2. Slovenski jezik.

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

O jeziku sploh. Splošno o glasovih, zlogih, besedah in stavku. Nauk o posameznih besednih vrstah, o prostem in sestavljenem stavku. Slovniške vaje in pravila. Vaje o zlogu, v kar naj služijo pripovedi, popisi, prestrojitve pesmi v prozo. Vaje v pravilnem, točnem in lepem čitanji. Spisje s posebnim ozirom na kmetško bodočnost učencev. Pojasnilo, kako se oddajajo pisma, denar in blago na pošti in železnici z uporabo dotičnih tiskovin. Kratek pregled slovenske književnosti. Najslavnejši pesniki, sploh pisatelji o kmetijski stroki in njih spisi.

3. Zemljepisje.

1. leto, oba tečaja, 72 ur.

Najvažnejše iz matematičnega, fizičnega in političnega zemljepisja. Pregledno znanje petih delov zemlje in evropskih držav. Avstro-ogrska država, dežele s slovenskim prebivalstvom, osobito Kranjsko in sosedne kronovine.

4. Računstvo.

I. leto, oba tečaja, 120 ur.

Štirje temeljni računi z neimenovanimi in imenovanimi, celimi in desetinskimi številkami. Temeljite vaje v štirih temeljnih računskih načinih z nalogami kmetijskega značaja. Računske prednosti, skrajšana množitev in delitev. Najvažnejše o navadnih in desetinskih ulomkih. Izpremenitev desetinskih ulomkov v navadne in narobe. Razmerni računi in proporcije. Verižni račun. Uporaba navedenih načinov računstva pri odstotnih, obrestnih, društvenih in mešanih računih. O početerjanji in potezanji četrtnih korenovk.

5. Geometrija in gometrijsko risanje.

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

Osnovni pojmi o prostornih tvorih. Ravninomerstvo. Nauk o črtah in kotih. Naravna in umaljena merila. Kotomer. Nasta-

janje, deli in raznosti trikotnikov, četverokotnikov in mnogokotnikov. Podobnost in stičnost ravnočrtnih podob. Prvotni nauk o krogu. Velikost ravnočrtnih podob. Obseg. Ploščina. Telesomerstvo. Površje teles in njih prostornina.

Predavanje pojasnjuje učitelj z risanjem dotičnih podob na ploščo, učenci prerisavajo podobe s svinčnikom najprej v zvezke, potem pa s tušem na risarske pôle.

6. Risanje in praktično zemljemerstvo.

II. leto, oba tečaja, 120 ur.

Vaje v stavbinskem, strojnem in situvacijskem risanju. Risanje raznih gospodarskih stavb.

Stikanje in merjenje črt, kotov in celih zemljišč. Mapovanje zemljišč. Nivelovanje. Praktične vaje na prostem.

7. Fizika.

I. leto, 24 ur.

Splošna svojstva teles. Molekularne sile, njih delovanje in učinki. Toplota. Najvažnejše o zvoku in svetlobi.

Mehanika, t. j. uk o ravnotežji in gibanji trdih, kapljivih in plinastih teles z eksperimenti.

II. leto, oba tečaja, 72 ur.

Magnetizem in elektrika. Meteorologija, njen namen in važnost. Ozračje, njegova fizična in kemična svojstva in toplotne razmere. Vetrovi. Zračni tlak. Vođeni in električni meteori. Prorokovanje vremena.

8. Kemija.

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošna neorganska kemija. Bistvo kemičnih prikazni. Pojmi o prvinah in njih znakih. Kemične spojitbe in analize. Kemična sorodnost in temeljni zakoni o delovanji kemične sorodnosti. Kemična ravnomočja in njih poraba. Zakon višekratnosti. Kemične formule in njih pomen. Razne vrste kemičnih spojin. Splošna svojstva kemičnih spojin. Natančnejše motrenje nekovin in njih spojin gledé splošnih svojstev, nahajanja v prirodi, važnosti v splošnem in še s posebnim ozirom na kmetijstvo, t. j. na rastlinarstvo in živinarstvo.

II. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošna organska kemija. Pojem in bistvo organskih spojin. Občna svojstva organskih spojin in njih sestava. Razkolnost organskih spojin. Najvažnejši alkoholi in njih prestvorine. Organske kisline. Tolšče. Indiferentne organske spojine. Ogljenčevi hidrati. Beljakovine. Klejevine. Rogovina. Smole. Eterska olja. Čreslovinske snovi. Organske osnove.

Tehnologija. Fabrikacija piva, špirta, kisa, škroba, sladú. Tehnika mlekarstva. Apnenice in opekarnice.

9. Živalstvo.

I. leto, oba tečaja, 72 ur.

Splošni popis anatomične sestave živalskega telesa in fiziološki namen organskih sistemov. Vreteničarji, osobito sesalci, ptiči, žuželke s posebnim ozirom na živali, ki so gospodarstvu koristne ali škodljive.

10. Rastlinstvo.

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

Morfologija rastlin. Sistematična razdelitev imenitnejših cvetnih rastlin, primerna razvoju vegetacije, s posebnim ozirom na gospodarske kulturne rastline in plevel. Popis anatomije in fiziologije cvetnih rastlin. Kratek opis in karakteristika imenitnejših trosnih rastlin s posebnim ozirom na fermente, na parazitne glive kulturnih rastlin in na rastlinske bolezni, od njih provzročene. Užitne in strupene glive.

11. Rudninoslovje in kamenoslovje.

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

Najimenitnejše rudnine in kamenje in njih vpliv na nastajanje zemlje.

12. Kmetijstvo.

a) Poljedelstvo in rastlinarstvo.

Poljedelstvo.

I. leto, oba tečaja, 96 ur.

Kako nastaje zemljišče. Občna svojstva zemlje in njenih sestavnih delov. Motrenje posameznih vrst zemelj z naravoslovskega in gospodarskega stališča. Naravna in krajevna leža zemljišč. O rastlinskem življenji. Krčenje zemljišč. Osušanje.

Obdelovanje zemlje z raznim orodjem. Najvažnejše orodje poljedelsko. Gnojenje. Različna gnojila, njih vrednost in raba. Setev, oskrbovanje in spravljjanje rastlin. Shranitev pridelkov.

Rastlinarstvo.

II. leto, 1. tečaj, 72 ur.

Špecijalno rastlinarstvo. Pridelovanje posameznih kulturnih rastlin z ozirom na njih vrste, pogoje za uspešno rast (podnebje, zemlja), na njih setev, oskrbovanje in spravljjanje.

Travništvo. Sestava travniške ruše in nje botanično spoznavanje. Namaka, gnojenje, pomlajanje, oskrbovanje in košnja travnikov. Vrbarstvo.

b) Živinarstvo.

II. leto, oba tečaja, 96 ur.

Splošno živinarstvo. O naravi živalskega telesa. Nauk, kako rediti, krmiti in oskrbovati živino.

Posebno živinarstvo. Govedarstvo. Ovčarstvo. Konjarstvo. Svinjarstvo.

c) Ureditev kmetijskega gospodarstva in kmetijsko knjigovodstvo.

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Zveza poljedelstva z živinarstvom. Izvolitev užitne živine, plemena in števila glav. Gospodarski načini in kolobarjenje. Izvolitev gospodarskega načina. Statika kmetijstva.

Namen in korist knjigovodstva. Vrste knjigovodstva. Jednostavno knjigovodstvo. Inventura, tekoče knjigovodstvo (računi z naturalijami, materijalijami in denarji) in bilanca. Proračuni. Pismeno uradovanje v gospodarstvu.

13. Živinozdravstvo.

II. leto, oba tečaja, 48 ur.

Najpotrebnejši nauki o anatomiji in fizijologiji živali. Pomoč pri porodih. Zdravljenje najnavadnejših bolezni domače živine. Nauk o postavnih napakah živine in o živinski kupčiji.

14. Vinarstvo.

a) Trtarstvo.

I. leto, oba tečaja, 144 ur.

Naravoslovski popis vinske trte. Kemični popis trte. Pomnožitev trte. Cepljenje trte. Popis najbolj priporočenih vrst trte

za napravo namiznega vina. Najpriporočnejše ameriške, trtni uši protivne trte. Sprava grozdja za zimo.

Trtarstvu ugodno podnebje. Trtarstvu ugodne leže in svet. Nasaditev novih vinogradov, baž, plant, špalirjev. Vzgojni načini vinske trte. Vsakoletna dela po vinogradih. Gnojitev trt. Bolezni in sovražniki trte, posebno o trtni uši.

b) *Kletarstvo.*

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Vinska klet. Kipelna klet. Notranja oprava vinske in kipelne kleti. Kipenje mošta. Določitev sladú in kisline v moštu. Pravilna naprava raznih belih vin. Pravilna naprava črnih vin. Pretakanje ali presnemanje vin. Hitro čiščenje vin. Zalivanje vin. Zboljšavanje vin. Naprava vina za domačo pijačo. Naprava likernih vin. Naprava šampanjca. Tehnična raba tropin in droži. Napake in bolezni vina. Kemično preiskavanje vina.

15. Sadjarstvo.

II. leto, oba tečaja, 144 ur.

Sploh o sadjarstvu. Naravoslovski in kemični popis sadje-rodnih rastlin. Najpriporočnejše vrste raznih plemen. Sadjarstvu ugodno podnebje in svet. Sadjarska terminologija in sadjarstvu potrebno orodje. Gozdna drevesnica. Zarodišče. Razni načini požlahtnjevanja. Sadna drevesnica. Vzgojevanje dreves v drevesnici.

Oskrbovanje dreves na stalnem mestu. Zasaditev sadovnjakov. Obrezovanje in vzgojitev umetnih oblik sadnega drevja. Sadjarstvu škodljive bolezni in mrčesi. Najkoristnejša poraba sadja.

16. Zelenjadarstvo.

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

O važnosti zelenjadarstva za kmetovalca. Splošna pravila pri napravi zelenjadnih vrtov in njih razdelitev. Gorke lehe in njih naprava.

II. leto, oba tečaja, 48 ur.

Posebno zelenjadarstvo.

17. Čebelarstvo.

I. leto, oba tečaja, 48 ur.

Naravoslovski popis čebele, Praktično čebelarstvo.

H. Izstop iz zavoda.

Po končanem drugem letu šele dobi vsak učenec, kateri je prestal preskušnjo iz vseh predmetov, odhodno spričalo. Po končanih posameznih tečajih se ne dajo spričala, ravno tako ne po končanem prvem letu. V spričalu je zabeleženo: vedenje, pridnost, praktična sposobnost in napredek v posameznih predmetih.

Ako kak učenec pred koncem drugega leta izstopi iz zavoda, izgubi: 1. pravico do odhodnega spričala in dobi le potrdilo, koliko časa je bil v zavodu; 2. pravico do denarja, katerega je zavodu naprej plačal; vrhu tega mora 3. on ali pa njegovi starši ali njegov varuh vse do izstopa nastale in ne še poplačane troške plačati.

Nepopoljšljivega učenca izključi vodstvo s privoljenjem deželnega odbora iz zavoda. To se zgodi, ako se prestopnik proti šolskemu in hišnemu redu ponavlja, ako se učenec upira predstojnikom, če se hudo pregreši zoper nravnost, če je dalje časa len, če je nagnen pijančevanju ali kvartanju za denar, če lahkomišno dela dolgo, ali če stori kako hudodelstvo. O nujnih slučajih more vodja sam na podlogi soglasnega sklepa v seji izključiti učenca, toda mora pri deželnem odboru prositi poslednjega potrjenja. Izključen bo tudi učenec, kateri je ponavljal 1. ali 2. leto, če je zopet dobil dva nedovoljna reda, ali kateri po trikratnem opominanju v treh zaporednih mesecih svojega dolga ne plača zavodu. Dolžni znesek iztirja potem vodja po sodnem potu.

I. Preskušnje, spričala.

Vsak učitelj izprašuje iz svojih predmetov učenca vsak mesec po enkrat in zabeležuje posamne uspehe v ročni katalog. Po dovršenem letu jih zopet izprašuje iz vsega predavanega predmeta. Vsak učenec dobi po tri vprašanja. Učitelj seštevata rede in deli njih vsoto s številom izpitov ter iz tega izvirajoči red zabeleži v glavni katalog.

V zavodu veljajo naslednji redi:

a) za napredek v učnih predmetih: Izvrstno = 1, prav dobro = 2, dobro = 3, zadostno = 4, nezadostno = 5.

b) za vedenje: Popolnoma primerno, primerno, menj primerno.

c) za pridnost: Prav priden, priden, len.

d) za praktično sposobnost: Prav sposoben, sposoben, ne-sposoben.

Rede za vedenje, pridnost in praktično sposobnost določuje vodja po sklepu konferencije. Članovi konferencije so: vodja, pristav, tretji učitelj, gospodarski opravnik, vinščak in vrtnar. V glavni katalog ter tudi v odhodno spričalo zapisuje vsak učitelj svoje rede in se tudi podpiše. Spričala podpisuje deželni glavar.

Če dobi učenec iz dveh predmetov konec leta nezadosten red, mora leto ponavljati. Ako ponavljalec dobi zopet dva nezadostna reda, ne sme šole dalje obiskavati. Izjemno se učencu, kateri je po dovršenem II. letu v 2 predmetih dobil nezadostna reda, more dovoliti ponovni izpit. Ta izpit mora učenec napraviti po preteku 2 mesecev. Konec vsakega šolskega leta je javni izpit učencev, h kateremu deželni odbor pošlje svojega zastopnika.

K. Disciplina.

Notranji učenci so v stalnem nadzorstvu tretjega učitelja in stanujejo z vodjo, s pristavom in tretjim učiteljem v enem nadstropji zavoda.

Služabniki in posli zavoda, kakor tudi notranji in vnanji učenci so podrejeni vodstvu, katero so dolžni točno slušati ter se strogo držati hišnega in šolskega reda.

Natančnejše določbe o teoretičnem in praktičnem pouku zabeležene so v učnem redu, določbe o dolžnostih učencev pa v hišnem redu.

L. Služabniki in posli.

Služabnike zavoda vzprejema in odpušča na predlog vodstva deželni odbor. Vsak služabnik dobi pri nastopu službe svoje navodilo, katerega se mora strogo držati. Posle vzprejema in odpušča vodja. Za posle velja poseben hišni red, sicer pa tudi kranjski poselski red.

VI.

Hišni red

učencev deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu. Odobril deželni odbor kranjski v seji dne 24. avgusta 1888, pod št. 5497.

§ 1.

Vsak notranji učenec, bodi si štipendist ali pa plačujoč učenec, mora, kadar vstopi v šolo, prinesiti s seboj naslednjo obleko

1. Vsaj troje spodnje hlače. 2. Vsaj štiri srajce. 3. Vsaj dve navadni zavratni ruti. 4. Vsaj četvere nogavice ali onuče. 5. Vsaj šest robcev. 6. Tri brisalnice. 7. Dvoje močne čevlje. S seboj mora tudi prinesiti vsak jedno pripravo, v kateri so 1 nož, 1 vilice, 1 žlica in 1 piten kozarec, ter tudi dva glavnika (redkega in gostega), eno ščet za obleko in tri druge za snazhenje obutala.

Precej po vstopu v šolo si mora vsak učenec, torej tudi vsak redni zunanji, še to le omisliti ob svojih troških: 1. Ene hlače in eno flajdo (bluzo) iz debelega modrega platna za delo na polji, v kleti itd. 2. Eno sukneno bluzo s šolskim, na ovratnik prišitim znamenjem. 3. Ene suknene, zeleno paspulovane hlače. 4. Eno močno čehovsko zimsko suknjo. 5. En siv klobuk z zelenim trakom. Vse to (uniformo) za nošnjo ob nedeljah, praznikih ter drugih posebnih prilikah. Ob pričetku požlahtnjevanja sadnega drevja si mora tudi še vsak kupiti en cepilen nožiček, en vrten nož in ene trtne škarje.

§ 2.

Vsak teden določi tretji učitelj po dogovoru z vodjo, oziroma s pristavom, enega učenca za nadzornika v spalnicah, šolskih sobah in jedilnici, drugega pa za nadzornika v kravjem hlevu,

mlekarski kleti, sirnici in v sirni kleti. Prvi je šolski, drugi hlevski nadzornik.

Dva ali tri druge učence določi pa za dnevnikarje, to je za tiste, katerim je dolžnost vzdrževati snago po spalnicah, v umivalnici, po šolskih sobah in na hodniku pred njimi, v kleti in po delarnicah. Dnevnikarji odnašajo in donašajo tudi pošto. Nadzornik šolski kakor hlevski more biti vsak redni notranji učenec, bodi si štipendist ali plačujoč učenec. Za dnevnikarje izvolijo se pa štipendisti, in le izjemno za kazen tudi plačujoči učenci.

§ 3.

Nastavljenega nadzornika, kateri je za vse, kar mu je izročeno, tudi odgovoren tretjemu učitelju, mora vsak dnevnikar, pa tudi nednevnikar točno slušati, le tedaj ne, kadar zahteva kaj takega, česar zahtevati niti ne sme.

§ 4.

Meseca marcija in aprila mora šolski nadzornik točno ob peti uri vstajati ter vse součence na noge sklicavati. Isto mora storiti v mesecih maji, juniji, juliji točno ob polu peti uri, v ostalih mesecih pa do 1. marcija točno ob polu šesti uri. Dnevnikarji morajo za umivanje potrebno vodo precej prinesiti v umivalno sobo, šolske peči zakuriti, določene sobe in hodnike pomesti ter v eni uri vse v red dejati. Vse svetilnice prižge šolski nadzornik sam. Ko preteče pol ure, morajo vsi ostali učenci popolnoma opravljeni biti; v tem času si mora tudi že vsak svojo posteljo postlati.

Kakor hitro so učenci opravljeni, zapuste spalnice in se ne vrnejo čez dan več v nje, razen ako ima kdo kak neobhodno potreben popravek v njih. Ulegati se po dnevi na postelje, je strogo prepovedano zdravim učencem.

Hlevski nadzornik mora iti, kakor hitro je opravljen, v kravji hlev, h krmljenju in molži. On mora biti sploh pri vsaki krmitvi in vsaki molži v hlevu navzočen ter v njem, kakor tudi v krmilnici, v mlekarski kleti, sirnici itd., izpolnjevati vse, kar mu velewa pristav. Šolski nadzornik pa mora iti, kadar je praktično delo, k opravniku, da zvé od njega, kaj in kje da se bode

kaj delalo, in zapiše delo na črno desko, visečo na hodniku pred šolskimi sobami.

Ako kak učenec zboli, ali ako se sploh v področji šolskega nadzornika kaj posebnega pripeti (na primer kaka nerednost mej součenci), naznaniti mora to nadzornik precej tretjemu učitelju. Hlevski nadzornik storiti mora isto v svojem področji pri pristavu.

Ako ni praktičnega dela, idejo vsi učenci, torej tudi redni zunanji, kateri morajo, kadar vstajejo notranji učenci, že v zavodu biti, v šolske sobe. Redni zunanji učenci zapuščajo ob delovnikih le ob prostih urah zavod. Ob nedeljah in praznikih se udeležujejo skupno z notranjimi učenci jutranje službe božje, po kateri smejo šele opoludne zavod zapustiti.

Svetilnice po sobah in hodnikih prireja, užiga ter ugaša z največo pozornostjo šolski nadzornik sam.

Peči smejo kuriti le dnevnikarji.

§ 6.

Po spalnicah, umivalnicah, šolskih sobah in na hodniku pred njimi je strogo prepovedano kaditi tobak. Isto tako je prepovedana kaja med vsakim praktičnim delom.

§ 6.

Vsak učenec brez izjeme mora vsako praktično delo, katero mu je odkazano, natanko po ukazu izvršiti ter ga sme zapustiti le tedaj, ako ga kateri predstojnik pokliče. Kadar se vrne s praktičnega dela, mora vsak učenec svoje rabljeno orodje prinesiti v dotično shrambo. Ako kak učenec kako orodje malomarno izgubi ali pokvari, mora ga plačati. Vsako poškodbo na opravi spalnic umivalnice, šolskih sob, jedilnice itd., kakor tudi vsako poškodbo na gospodarskem orodji, na vratih, oknih, pečeh itd. mora poškodovalec plačati. Ako se pa za poškodovalca ne more zvedeti, plačajo škodo vsi učenci skupaj.

§ 7.

Ob nedeljah in praznikih morajo vsi učenci, notranji kakor zunanji, skupno vsi ob enem iti k dopoludanjski službi božji, h

kateri jih menjaje se spremlja opravnik ali vrtnar. Po službi božji morajo zopet vsi skupaj ob enem priti domov. Služba božja je v župni cerkvi. Vsi učenci morajo pa tudi sicer med letom po navodu učitelja za verouk opravljati vse druge dolžnosti, katere katoliška cerkev veleva, ter se sploh krščanski vesti, posebno ne kleti, lagati se, ali nespodobno govoriti, ne krasti.

§ 8.

Brez dovolitve tretjega učitelja, oziroma vodje, pristava, ne sme nobeden notranjih učencev niti ob delovnikih niti ob nedeljah in praznikih oditi iz zavoda.

§ 9.

Zajutrek je skozi celo leto tri četrti na sedem, kosilo popoldne, mala južina ob štirih, večerja po zimi ob sedmih, po leti pa ob osmih.

Pred pozovom k zajutruku, kosilu in večerji z zvonjenjem ne sme nihče v jedilnico. K obedu pozvoni hišna, ne pa kdo izmed učencev.

Pred vsakim obedom in po vsakem obedu morajo vsi učenci stoje en očenaš in eno češčenasmarijo, katero šolski nadzornik prvi moli, odmoliti.

Pouk je, izimši risanje po zimi, zjutraj od sedme do devete, oziroma desete ure, popoldan pa od pete do sedme; po leti pa od devete, oziroma desete do dvanajste ure. Po leti je le risanje popoldan.

Pričetek pouku, kakor tudi vsak prenehljaj mej posameznimi urami, naznanja šolski nadzornik z zvoncem. Z zvoncem naznanja šolski nadzornik tudi začetek in prenehljaj praktičnega dela. Po zimi se prične praktično delo zjutraj ob deveti uri in traja do poludne. Popoldan pa se prične ob eni uri in konča ob štirih.

Po leti se prične praktično delo pol ure potem, ko so učenci vstali — za dnevnikarje eno ur potem —, in traja do $\frac{3}{4}$ na sedem. Od $\frac{3}{4}$ na sedem do $\frac{1}{4}$ na osem je čas za zajutrek. Od $\frac{1}{4}$ na osem nadaljuje se praktično delo do $\frac{3}{4}$ na deveto, oziroma deseto uro. Popoldan se prične praktično delo ob 2. uri in traja pred malo južino do $\frac{3}{4}$ na 4, po mali južini pa od $\frac{1}{4}$ na 5 do večerje. Ob deveti uri zvečer pozvoni nadzornik po leti

kakor tudi po zimi k počitku. Pred tem časom ne sme nobeden notranjih učencev spat iti, po tem času pa ne sme nobeden brez dovoljenja tretjega učitelja po konci biti. Ob deveti uri pogasi šolski nadzornik vse svetilnice po šolskih sobah in po hodnikih, ob $\frac{1}{4}$ na deseto pa tudi po spalnici

§ 10.

Vsakemu učencu brez izjeme je stroga dolžnost, da vodjo, pristava, tretjega učitelja in vse pomočne učitelje, kakor tudi navodnike praktičnih del, to je opravnika, vrtnarja in vinščaka, spoštuje in časti ter njih povelja brez vsega ugovora izpolnjuje. Vsak učenec se mora tudi proti obiskovalcem zavoda spoštljivo vesti ter sploh povsod dostojno in pošteno. Pouka in praktičnega dela se mora vsak točno in marljivo udeleževati, rednosti in snage v vsem strogo držati.

Mej seboj se ne smejo učenci prepirati, psovati ali še celo tepsti, ampak drug mora drugega ljubiti ter spoštovati. Vse barantije ali zamene mej učenci so strogo prepovedane, še celo kar se obleke in učil tiče.

Vse pritožbe ali prošnje je izročati tretjemu učitelju, kateri jih, ako je potrebno, predlaga vodji.

§ 11.

Vsak prestopok tega hišnega reda se preiskuje strogo. Kazni so: Zasluženo opominanje, karanje, ali celo kazen v pisanji kazni, hišni, izbni, ali še celo posamezni zapor, spojen s celim ali nekolikim postom, opravljanje dnevnikarskih del.

§ 12.

Vsakega učenca, kateri se navzlic vsemu opominanju, karanju in kaznovanju ne poboljša, ali kateri skozi celo prvo leto razodeva popolnoma nezmožnost ali pa lenobo, izključi vodstvo iz zavoda s privolitvijo deželnega odbora, ob prav nujnih slučajih pa tudi brez nje le po zborovem sklepu vseh učiteljev. Ako dobi štipendist konci prvega leta dve dvojki, izgubi ustanovo, isto tako, ako dobi v vedenji „menj primerno“ ali v pridnosti „len“.

§ 13.

Ako kak učenec oboli, plačajo vse iz bolezni nastale troške njegovi roditelji, oziroma njegov varuh. To pa velja le za manjše bolezni. Ako je bolezen huda, mora si bolnik ali na svojem domu ali pa v bolnici iskati pomoči.

Tedaj, kadar si kak učenec pri praktičnem delu nakoplje kako bolezen, plača mu šolska blagajnica zdravnika in zdravila.

Ako kak učenec v zavodu umerje, plačajo pogrebne troške njegovi roditelji, oziroma njegov varuh.

VII.

Poučni članki.

Požlahtnitev zelenečih ameriških trt.

(Spisal R. Dolén c.)

Dandanes so sploh vsi vinarski strokovnjaki prepričani, da ni mogoče našega vinarstva drugače oteti trtni uši, nego če zasadimo vinograde iz nova s takimi vrstami ameriških trt, kakeršnih ne more uničiti, ter jih požlahtnimo s cepiči naših domačih vrst. Da bi se na Kranjskem to kar hitreje mogoče zgodilo, naročil je bil slavni deželni odbor pisatelju teh vrstic, da je spisal lani čisto kratek nauk o tem, kako zasajati vinograde z ameriškiimi trtami, da jih trtna uš ne more uničiti. Malo knjižico z mnogimi slikami je slavni deželni odbor razdelil v več tisoč iztisih po deželi. Pisatelj je pozvedoval potem ob raznih prilikah in po raznih krajih dolenjskih, kako sodijo vinarji o novem nauku, ali jim ugaja ali ne, ali se ga bodo poprijeli ali ne. Skoraj povsod so mu odgovarjali, da naš preprosti vinar tega nauka skoraj ne more zvrševati in da se ga najbrže ne bode poprijel. Najbolj se izpodtikajo nekateri ob njem, ker bi ne smeli v bodoče vsajenih ter požlatnjenih trt nikakor več grobati. No grobanje je pa na Dolenjskem — in ne manj na sosednem Štajerskem — ravno najnavadnejše, reči smemo celo, tudi najvažnejše delo v običajnem vinogradarstvu. Grobajoč zasajajo nove vinograde, kajti nihče ne zasadi na Dolenjskem novega vinograda takoj ob pričetku tako na gosto s trtami, kakeršnega si želi za bodoče, ampak navadno vsadi komaj 20 odstotkov vseh bodočih trt, in z mnogoletnim grobanjem zgoste se šele tako, da postane vinograd zadosti gost. Z grobanjem nadomeščajo po Dolenjskem tudi gnojitev, kajti ako kaka trta v rašči ter rodovitnosti opeša, pogrobajo jo in tako prisilijo, da se pomladi ter pomlajena zopet nekoliko let rodi.

Da bi z grobanjem nadomeščali posamezne zastale ali izmrle trte, ali da bi celo nadomeščali napačne, nepravovrstne ali pa nerodovite (oprhle), to je na Dolenjskem še jako izjemno delo.

Novo priporočano vinogradarstvo je preprostem dolenjskemu vinarju tudi prenatančno, tako rekoč premalenkostno. In tako je skoraj res za gotovo pričakovati, da se ga ne bode po-

prijel, ker je doždanjega kaj površnega, recimo kar naravnost, najprimitivnejšega vinogradarstva, osobito grobanja, dosti preveč vaje, večinoma pa tudi še dosti premalo inteligenten, da bi se take nove reči hotel lotiti. Ker je pa dolenjsko vinogradarstvo vender tako eminentnega narodnogospodarskega pomena in ker bi utegnilo v bodoče vsled napredovanja, in bodi si še tako počasnega, še veliko pomenljivejše postati: nikakor ne smemo dolenskega preprostega vinarja samemu sebi prepustiti, ampak pomagati mu moramo. In pomagati mu utegnemo, če se okoristimo njegove dozdanje stare navade, priljubljenega mu grobanja. Podajmo mu nauk, kako zasajati vinograde z ameriškimi trtami, da jih uš ne more uničiti, pa pridržimo vsaj nekoliko grobanje: in gotovo se bode prej poprijel novosti, ker jo bode veliko lažje razumel in torej tudi veliko lažje zvrševal. Ako bi imeli na Dolenskem dalmatinsko ali pa vsaj vipavsko podnebje, onda bi bila stvar pač lahka. Razširile bi se naglo take ameriške trte, katere so popolnoma proti trtni uši stanovitne ter tudi nepožlahtnjene rodevajo dobro, nesmrdljivo grozdje, in vseh težav bi bilo konec. Dolenjci bi take trte po starem načinu zasajali, grobali in tako dalje. Toda dolenjsko podnebje je dosti premrzlo za take trte. Njim bi grozdje ne dozorelo nikdar razen tako zvane jorkmadejre, katera pa rodeva kaj majhne grozdičke, in vino je jako neprijetno dišeče, bolje rečeno, smrdljivo. Zato ne preostaje Dolenjcem, kateri se čisto novega nauka ne morejo poprijeti, drugo, nego da se poprimejo tega le nasveta. Zasade naj vinograde z ameriškimi trtami, katere so proti uši popolnoma stanovitne, torej najbolje z riparijo —, ako tudi nič ne rode. Zasade naj jih pa dobro, to je ne površno, v celo plitvo prekopano zemljo, in, ako le mogoče, z gnojem, da hitreje dorastejo. Zasade naj jih tudi takoj tako gosto, da bode vsaj četrtina vseh bodočih trt takoj zasajena. Čez dve ali tri leta, kadar trte dovolj dorastejo, to je, kadar poženejo štiri ali še več krepkih mladik, požlahtne naj jih s tako zvano poletnjo ali zeleno požlahtnitvijo in požlahtnjene pogrobajo. Poletnja ali zelena požlahtnitev je pa dvojna. Prva je tako zvana ogrska, imenuje se pa zato tako, ker je po mnogih krajih na Ogrskem pri popolnoma preprostih vinarjih (kmetih) uže od nekdaj v rabi. Ogri so namreč požlahtnjevali nerodovite ali slabo rodovite trte že sam Bog ve koliko

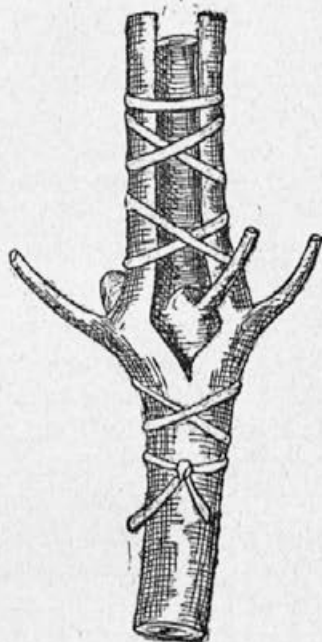
let, predno se je pričela trtna uš, po tem načinu, in požlahtnjene potem grobali, da so iz enega debla tri, štiri ali še več dobrih dobivali. Kar je preprostemu ogrskemu vinarju mogoče, storil bode lahko pač tudi naš dolenjski preprosti vinar. Zato poglejmo, kako je to ogrsko požlahtnjevanje. Okoli binkošti, kadar trtni poganjki toliko dorastejo, da niso več čisto zelnati, skrajšaj jih do polovice. Vsak skrajšani poganjek razkolji potem

Pod. št. 1.

Pod. št. 2.

Pod. št. 3.

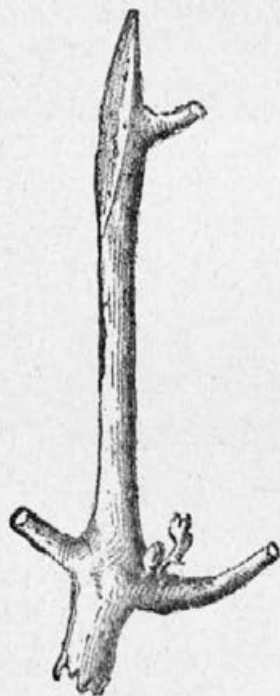
tako, da seže razkol do polovice prve bunčice, na kateri je oko, torej tako, kakor kaže to podoba št. 1.

Cepič pripravi pa tako, kakor kaže to podoba št. 2, namreč iz bunčice naredi topasto zagozdico. Ako jo naposled zatakneš v razkol ter s kakim vezivom (bombažem, liko) tako povežeš, kakor kaže to podoba št. 3, pa je požlahtnitev gotova. Izponaša se ta način prav rad, ter trta požene že prvo leto 30 do 40 cm dolge mladike. Takoj prvo leto pogrobaš lahko požlahtnjene trte na jesen, tako da dá vsak cepič po eno trto. Paziti pa moraš dobro, da ne pride cepič pod zemljo, ker sicer se uko-

reniči, in trtna uš ga lahko, ako ne ravno ugonobi, pa vsaj močno oslabi.

Pod. št. 4.

Pod. št. 5.

Pod. št. 6.

Pod. št. 7.

Druga poletnja ali zelena požlahtnitev je tako zvana kopulacija g. Hermana Goetheja. Na ta način je požlahtnjevati meseca maja, in sicer tako le. Cepič prereži, kar le mogoče na pošev, skozi eno bunčico (podoba št. 3.). Takisto na pošev prereži tudi skozi eno bunčico poganjek ameriške trte (podoba št. 5.), kateri pa mora tako debel biti kakor cepič. Oba dela zloži skupaj ter ju z vezivom prav močno poveži. Da požlahtnitvi ne škodi solnčni pripek, dobro je okoli nje en trtni list oviti ter ga povezati (glej podobo št. 6.). Podoba št. 7. kaže štiri tedne staro požlahtnitev. Ta požlahtnitev je odločno še laža mimo prve in izponese se tudi tako rada, da med 100 požlahtnitvami se jih komaj 20 ne prime. Tako trdi vsaj g. Herman Goethe sam, kateri je ta način baje izumil, uporabljal ter priporočal. Požlahtnjene trte je pogrobati takoj na jesen. Več nego enkrat seveda ni smeti trt pogrobati. Ako se Dolenjci tudi te zasaditve in požlahtnitve ameriških trt ne bodo poprijeli, potem jim pač ni mogoče pomagati.

Solsko posestvo „Gm“

v Novi = 1° = 60°, 1:4520.

- 353 sadna sejalnica
- 353 dreveonica
- 353 1/2 vinograd z evropskimi letniki
- 353 1/2 ameriška letnica
- 349 1/2 gozdna sejalnica
- 344 1/3 vinograd z ameriški letniki

